

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА ДРУГИМ РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (МАГІСТР)

на тему:

**ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Виконала: студентка 635МЗ групи
галузі знань:
28 Публічне управління та адміністрування
спеціальності:
281 Публічне управління та адміністрування
Кузнецова Марія Юріївна

Керівник: доктор наук з державного
управління, професор
Андріяш Вікторія Іванівна

Рецензент: кандидат наук з державного
управління, доцент
Штиршов Олександр Миколайович

м. Миколаїв – 2022 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ.....	9
1.1. Поняття та зміст податкової політики.....	9
1.2. Податкова політика в умовах інтеграції.....	19
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ.....	30
2.1. Податкова політика України в умовах інтеграції.....	30
2.2. Основні проблеми підвищення ефективності податкової політики.....	40
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ.....	51
3.1. Стратегії податкових реформ та гармонізації оподаткування.....	51
3.2. Шляхи підвищення ефективності податкової політики в умовах інтеграції.....	62
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ.....	86

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВВП – валовий внутрішній продукт

ЄВРО – Офіційна валюта держав Європейського Союзу

ЄСВ – Єдиний соціальний внесок

ЗЕД – Зовнішньоекономічна діяльність

ЗП – Заробітна плата

МКУ – Митний кодекс України

НБУ – Національний Банк України

НТП – науково-технічний прогрес

ПДВ – Податок на додану вартість

ПДФО – Податок на доходи фізичних осіб

ПКУ – Податковий кодекс України

ПК – Податковий кредит

ПЗ – Податкове зобов'язання

ВСТУП

Актуальність теми. За умов активізації процесів інтернаціоналізації та інтеграції світової економіки, з одного боку, відбувається дедалі більша глобалізація національних господарств, що має вести до зменшення державного впливу на економіку, з іншого, – виникають нові форми організації світового господарства, де державне регулювання має пристосовуватися до нових умов. Останні два десятиліття дуалістичний характер ролі держави у регулюванні економіки особливо простежується з прикладу податкового регулювання. Саме тому останніми роками у зв'язку з прискоренням інтеграційних процесів на європейському просторі при побудові спільної економічної політики йде процес реформування податкових структур країн Європейського Союзу, спрямований у бік їх гармонізації шляхом вироблення спільних ефективних податкових механізмів, які певною мірою мають компенсувати скасування торгових бар'єрів усередині Євросоюзу. Використання податкових інструментів стає важливим засобом оптимізації податкових структур, їх реструктуризації в національних економіках приділяється постійна увага. Ще більш важливою є ця проблема для економіки інтеграційних економічних міжнародних об'єднань.

Після вибору євроінтеграційного вектора в соціально-економічному розвитку України інтерес наукової спільноти до європейського оподаткування посилюється. При цьому вчені розпочали приділяти особливу увагу дослідженню податкової гармонізації та пов'язаної з нею податкової конвергенції до Європейського Союзу. Також набуло актуальності виявлення можливостей запозичення досвіду оподаткування постсоціалістичних країн, які досягли успіхів на шляху ринкової трансформації соціально-економічних систем та, завдяки цьому, швидко включилися до інтеграційних процесів. Паралельно здійснювалася розробка рекомендацій щодо коригування

перерозподілу ВВП на основі обліку особливостей економіко-інституційного середовища України – пошуки так званого «фіскального ноу-хау». Дані напрямки досліджень часто поєднувалися у розробках вчених за принципом, чим більше змін, тим ефективним буде функціонування податкової політики. Податкові реформи також реалізовувалися у вигляді ситуативних, вирваних із контексту теорії, нововведень; одні фіскальні трансформації надавали позитивний вплив на розвиток економіки, соціальної сфери та державних фінансів, інші – частково нівелювали цей вплив; замість податкової конвергенції для наближення моменту інтеграції України до ЄС здійснювалось таке реформування фіскального регулювання, яке ще довго не дозволить розвивати перерозподільні процеси за прикладом високорозвинених країн ЄС (впроваджувати нові податкові технології на основі самооподаткування, підтримувати високий рівень соціальних стандартів тощо). Сьогодні очевидно, що зміни у оподаткуванні мають бути узгодженими між собою та органічно вписуватися в функціонуючу фіскальну систему. Щоправда, системне бачення реформ часто накладається на концептуальний підхід, згідно якому Україні пропонується якнайшвидше включитися в процес податкової уніфікації, а ті сфери, які поки що найменш гармонізовані в ЄС, розвивати за власним «податковим сценарієм».

Дослідження інтеграційних процесів становить значну частину вивчення світової економіки. Сутність міжнародної економічної інтеграції, етапи її формування, особливо європейської інтеграції як найрозвиненішої форми, широко досліджуються вітчизняними та зарубіжними дослідниками. При цьому інтеграція вивчається переважно як процес, як об'єкт дослідження, як фактор, що формує світову економіку на сьогоднішній день. Аналіз же економічних механізмів, у тому числі податкових, трансформація яких і робить інтеграційне об'єднання таким, яким воно є і як виглядатиме в майбутньому, часом відходить на другий план. Він або здійснюється поверхнево з перерахуванням заходів, що здійснюються в інтеграційному угрупованні, або дається розрізнений аналіз процесів, наприклад, докладно

аналізують податкові системи європейських країн або торговельну політику ЄС по відношенню до третіх країн тощо. Ця обставина також посилює актуальність дослідження. Праці вчених в основному поділяються або на ті, що досліджують державне, і як його складове податкове регулювання економіки (О. Дахно, Р. Щербак, Т. Касьяненко, М. Прокопенко, А. Крисоватий, В. Мельник, В. Кошук та інші), або вивчають податкові системи зарубіжних країн (К. Колеснікова, І. Маліновська, В. Чабаров, В. Баранова, О. Дубовик, В. Хомутенко тощо).

Нормативна база дослідження представлена нормами Конституції й законів України, міжнародно-правовими нормативно-правовими актами, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України та відомчими нормативними актами, що регламентують питання державної податкової політики.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали регламентації податкової політики, що мають позитивний досвід.

Об'єктом дослідження – є податкова система України та механізми її розвитку в умовах інтеграції.

Предметом дослідження – є взаємовідносини, що виникають у національних економіках та в інтеграційному угрупованні з приводу ефективного функціонування податкового механізму.

Мета дослідження – виявити та оцінити особливості трансформації податкової системи в Україні в умовах євроінтеграції.

Для досягнення мети дослідження було поставлено та вирішено такі **завдання:**

- розкрити поняття та зміст податкової політики за умов інтеграційних процесів в державі;
- охарактеризувати особливості податкової політики за умов європейської інтеграції;
- проаналізувати основні стратегії податкових реформ та гармонізації оподаткування;

– окреслити основні шляхи підвищення ефективності податкової політики за умов євроінтеграції.

Методи дослідження. В ході дослідження використовувалися загальнонаукові методи – абстрагування, аналіз та синтез, аналогія, моделювання, абстрактно-логічний метод та спеціальні методи пізнання, що передбачають використання можливостей застосування гіпотетико-дедуктивного методу прогнозування. При обґрунтуванні категоріального наукового апарату був застосований метод наукових абстракцій і логічної аксіоматики. Вивчення організації і порядку формування стратегії і тактики податкової політики здійснювалося на основі методів конкретного та абстрактного, ідеалізації й узагальнення. Для розкриття проблем функціонування державного податкового менеджменту, податкового адміністрування та управління оподаткуванням був застосований діалектичний метод пізнання, а також логічний та історичний методи. Метод порівняльного аналізу і спостереження використано під час аналізу практики реалізації податкової політики в умовах становлення вітчизняної державності та за умов інтеграційних процесів. Евристичні методи і методи економічного моделювання використано при розробці векторів реформування і трансформації податкової політики. Положення аргументовані результатами досліджень та спостережень, отриманих порівняльно-історичним, діалектико-синтетичним та абстрактно-логічним методами.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором проаналізовано податкове регулювання у ЄС та показано його вплив на інтеграційний процес; з'ясовані особливості механізму оподаткування в міжнародній економічній інтеграції – Європейському Союзі та представлені механізми розвитку майбутньої європейської податкової системи як частини формування спільної економічної політики; обґрунтуванні базових критеріїв уніфікації податкової політики в контексті інтеграції до Європейського співтовариства, моделюванні векторів реформування стратегії і тактики вітчизняної податкової політики.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що наукові положення та висновки можуть бути використані для формування податкової політики представницькими органами влади, при розробці нормативно-правових актів з оподаткування в Україні, а також можуть бути застосовані у практичній діяльності податкових органів.

Апробація результатів дослідження. Матеріали магістерської роботи стали підґрунтям для написання тез доповідей на конференцію «Могилянські читання-2022» на тему «Особливості податкового механізму».

Структура дослідження. Специфіка теми, сформульовані мета і завдання визначили послідовність викладення матеріалу і структуру роботи. Робота загальним обсягом 92 сторінки, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Поняття та зміст податкової політики

Необхідність вивчення питань оподаткування на даний час в Україні стає все очевидніше. Зниження у середині 1990-х рр. інтересу до питань оподаткування та податкової політики змінилося бурхливим піднесенням цього інтересу на початку ХХІ ст. Сучасна наукова спільнота все більше усвідомлює наростаючу потребу в комплексному дослідженні особливостей податкової політики. Податкова політика є важливою складовою соціально-економічної політики держави. Податкова політика покликана сприяти створенню умов підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання для забезпечення економічного зростання, а також надавати регулюючий вплив на процеси соціально-економічного розвитку країни, основні макроекономічні та мікроекономічні показники. Тактика та стратегія податкової політики спрямована на здійснення планування, регулювання та контролю доходів держави. У сукупності тактика та стратегія, науково обґрунтовані та доцільні економічні рішення державних органів у сфері податкової політики, реально гарантують зростання добробуту суспільства.

Термін «податкова політика» набув широкого поширення в сучасній політичній, економічній та соціальній сферах [3]. Проте вітчизняне законодавство термін «податкова політика» мало використовує, як і розкриває його зміст [9]. При розгляді теоретичних засад здійснення та проведення податкової політики державою дослідник стикається не тільки зі все ще досить слабким (хоча саме з настанням ХХІ ст. податкова політика стала об'єктом такої уваги вчених економістів, якого не відчувала за

попередню історію нашої держави) теоретичним обґрунтуванням ідей податкової політики у науковій та навчальній літературі, а й суттєвими відмінностями у понятійно-термінологічному інструментарії податкової політики [7, с. 22-23] (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Трактування поняття «податкова політика»

Автор	Визначення
І. Майбуров	Податкова політика – це «складова частина соціально-економічної політики держави, орієнтована формування такої податкової системи, яка буде стимулювати накопичення та раціональне використання національного багатства країни, сприяти гармонізації інтересів економіки та суспільства і цим забезпечувати соціально-економічний прогрес суспільства» [55]
В. Пансків	Податкова політика є «сукупністю економічних, фінансових та правових заходів держави щодо формування податкової системи країни з метою забезпечення фінансових потреб держави, окремих соціальних груп суспільства, і навіть розвитку економіки країни з допомогою перерозподілу фінансових ресурсів» [65].
Б. Алієв	Податкова політика – «діяльність держави, виражена в комплексі заходів, що здійснюються уповноваженими на те органами державної влади та державного управління у сфері податків та зборів, що відображають класифікацію податків, методи та принципи оподаткування, що діють на законній основі у податковій системі цієї країни» [73].
М. Карп	Податкова політика – є «складовою загальної фінансової політики держави на середньострокову і довгострокову перспективу і включає такі поняття, як концепція державної діяльності у сфері оподаткування, податковий механізм, а також керування податковою системою країни» [74].
Н. Мамікіна	Податкова політика – є «комплексом економічних, організаційних та правових заходів щодо регулювання податкових відносин» [51].
Мединська Т.В., Власюк Н.І.	Податкова політика – це «діяльність держави у сфері оподаткування – встановлення видів та співвідношення податків, визначення платників та підходів до них (уніфікований чи диференційований), встановлення ставок оподаткування, надання податкових пільг тощо» [51]

Отже, враховуючи вищесказане, можна дати таке визначення: податкова політика – комплекс заходів, які проводяться державою у сфері податків з метою реалізації основних напрямів соціально-економічного розвитку. Крім того, для більш повного розуміння сутності поняття «податкова політика» доцільним є виділення наступних ознак:

- основна мета;
- суб'єкт;
- об'єкт податкової політики [59].

Отже, існують різноманітні визначення поняття «податкова політика».

На думку деяких учених їх можна поділити на три групи [63, с. 22]:

1. Спрощене тлумачення податкової політики:

- податкова політика – це система заходів, які проводяться державою в області податків, складова частина фіскальної політики;
- податкова політика – це система заходів, що проводяться державою в галузі податків та оподаткування;
- податкова політика – це комплекс заходів у сфері податків, спрямованих на досягнення будь-яких цілей.

2. Змістовно розгорнуті основні складові, що включають цілі податкової політики:

- це комплекс заходів у сфері оподаткування, вкладених у досягнення цілей поповнення бюджету держави;
- це сукупність економічних, фінансових та правових заходів держави, спрямовані на формування податкової системи країни з метою забезпечення фінансових потреб держави, окремих соціальних груп суспільства, а також розвитку економіки країни за рахунок перерозподілу фінансових ресурсів;
- це сукупність заходів, що здійснюються державою, спрямованих на забезпечення своєчасної та повної сплати податків та зборів, в обсягах, що дозволяють йому повне фінансування;
- податкова політика є взаємопов'язаною сукупністю правових і організаційних основ та заходів у сфері податкових відносин, які

забезпечують, по-перше, формування фінансових ресурсів, необхідних державі для виконання взятих від функцій і надають, по-друге, регулюючий вплив на процеси соціально-економічного розвитку [69, с. 33].

3. Розширювальне тлумачення податкової політики:

– це складова частина економічної політики, спрямована на формування податкової системи, що забезпечує економічне зростання, що сприяє гармонізації економічних інтересів держави та платників податків з урахуванням соціально-економічної ситуації у країні;

– це складова частина соціально-економічної політики держави, орієнтована формування такої податкової системи, яка стимулюватиме накопичення і раціональне використання національного багатства країни, сприяти гармонізації інтересів економіки та й тим самим забезпечувати соціально-економічний прогрес суспільства [78, с. 33].

На наш погляд, визначення податкової політики, що містяться у другій групі, є найбільш оптимальними, оскільки охоплюють не лише механізм реалізації, а й та цілі податкової політики.

Зважаючи на вказане, основна мета податкової політики – найважливіший орієнтир (цільова установка, параметр, завдання), який необхідно досягти суб'єкту в результаті розробки та реалізації власної податкової політики. Зазначимо, що мета податкової політики не є застиглим і нерухомим. Вона формується під впливом цілого ряду факторів, найважливішими з яких є економічна та соціальна ситуації в країні та регіоні, розстановка соціально-політичних сил у суспільстві.

Суб'єктами податкової політики є: державної – Україна; регіональної – суб'єкти регіональної політики; муніципальної – міста, райони, райони у містах (рис. 1.1) [87].

Кожен із суб'єктів податкової політики наділений податковим суверенітетом в межах власних повноважень, що встановлені нормами податкового законодавства. Зазвичай, суб'єкти наділені правом вводити та

скасовувати податки в межах переліку регіональних та місцевих податків, що встановлено відповідними нормами податкового законодавства [82, с. 106].

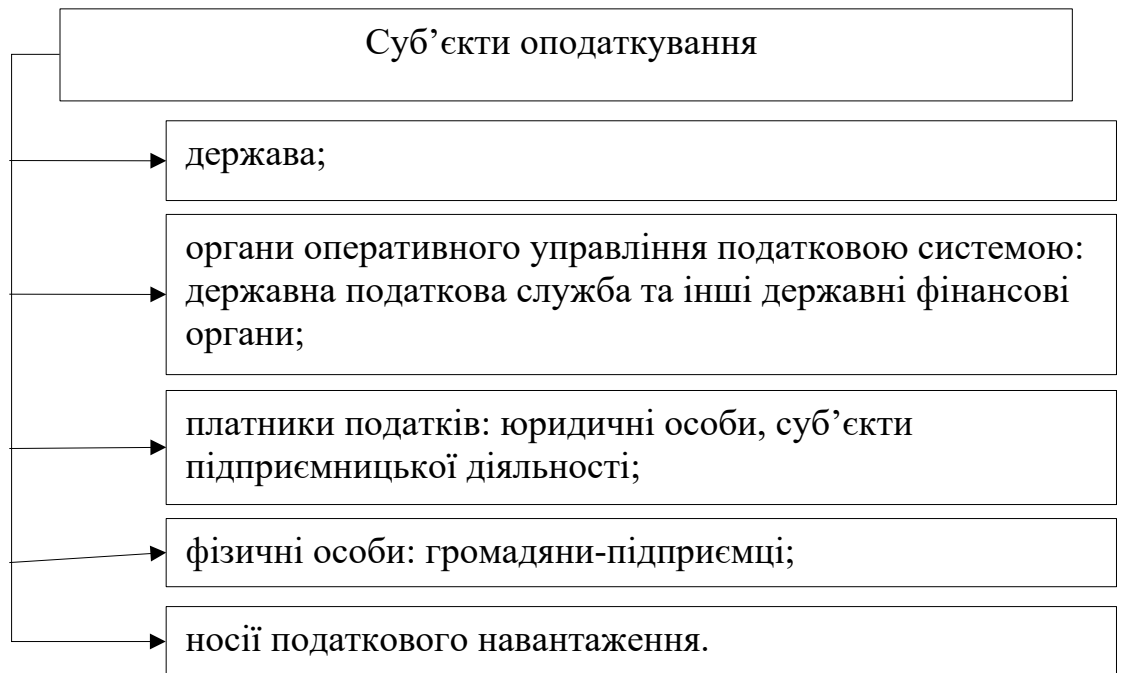

Рис. 1.1. Склад суб'єктів оподаткування

Крім того суб'єктам надаються досить широкі повноваження щодо зниження рівня податкових ставок, під час визначення порядку та строків сплати податків. Під час проведення податкової політики суб'єкти можуть суттєво впливати на існуючі економічні інтереси платників податків, створювати необхідні умови їхнього господарювання, що будуть найбільш вигідними як для самих платників податків, так й для економіки в цілому.

На думку А. Сердюкова, основи податкової політики можуть бути представлені:

1. Науково обґрунтованим підходом до податкової політики у відповідності до існуючих закономірностей суспільного розвитку та висновків економічно-фінансових та управлінських наук.

2. Обліком:

- специфікою конкретних історичних зовнішніх і внутрішніх умов;
- географічним положенням;
- реальними економічними можливостями держави [94].

3. Вивченням історичного розвитку податкової політики, наявного світового досвіду, виявленням прогресивних тенденцій, які застосовуються на відповідному історичному етапі розвитку економічної стратегії конкретної держави.

4. Обліком багатогалузевої структури та багаторівневого характеру (за умов бюджетного федералізму) економіки.

5. Використанням багатоваріантних розрахунків під час вироблення концепції податкової політики та передбачення можливих позитивних і негативних наслідків накладення відповідних податкових сценаріїв на конкретну економічну ситуацію в країні на основі широкого застосування різноманітних економіко-математичних методів [2, с. 2].

Отже, можна зазначити, що податкова політика держави має бути нерозривно пов'язана із загальною економічною стратегією розвитку країни. Крім того, вона повинна враховувати історичні інтереси та цілі цієї держави, а також регіональні особливості кожного суб'єкта.

У зв'язку з цим, податкова політика є сукупністю правових дій органів влади та управління, що визначають цілеспрямованість практики застосування податкових законів та економічну поведінку платників податків для формування та розподілу фінансових ресурсів. Основні завдання податкової політики держави представлено на рис. 1.2 [9].

Отже, основні завдання податкової політики можуть бути представлені:

- знаходженням необхідної рівноваги під час процесів одночасної реалізації конкуруючих функцій податків;
- забезпеченням саме такого рівня податкових надходжень до бюджетної системи, який був би достатнім для виконання видаткових зобов'язань держави;
- обмеженням виникаючих диспропорцій у розподілі доходів;
- стимулюванням реалізації суспільно-значущих цілей розвитку економіки та соціального середовища;

– нейтралізацією ризиків, що негативно впливають на економічну безпеку держави [22].

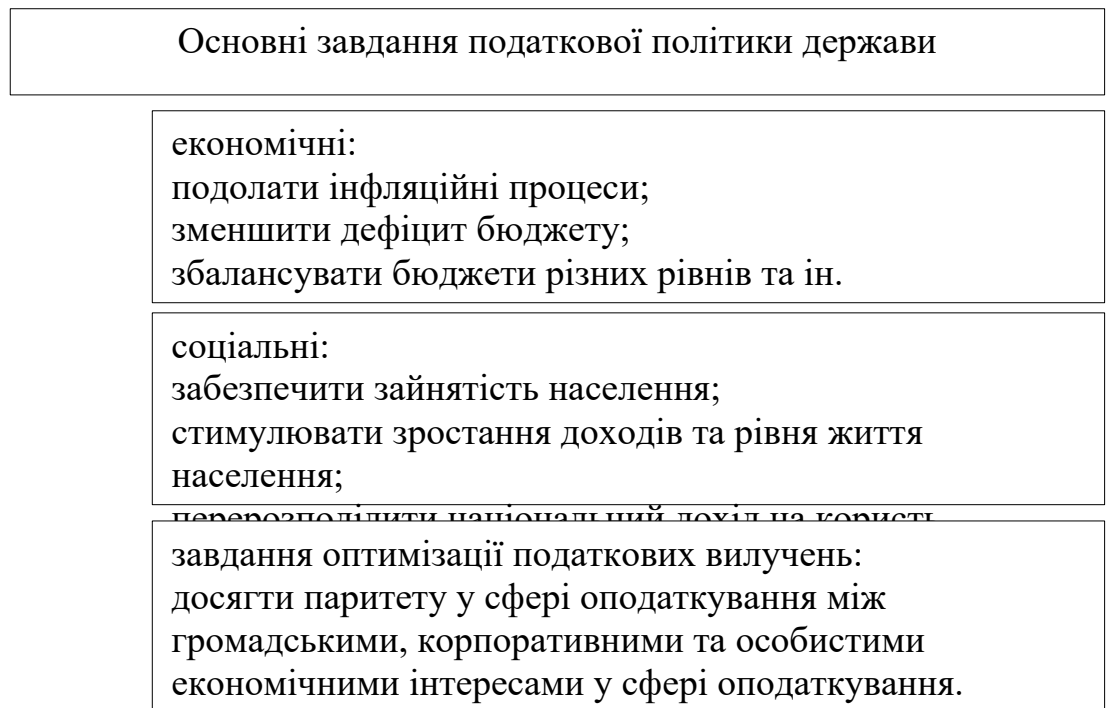

Рис. 1.2. Основні завдання податкової політики держави

Податкова політика є найважливішим економічним інструментом, що стимулює та регулює виробництво та забезпечення соціальних гарантій. З метою забезпечення єдності суспільних, корпоративних та особистих економічних інтересів держава формує свою податкову політику на основі принципів представлених на рис. 1.3 (рис. 1.3) [29, с. 426].

Варто наголосити, що розглядаючи місце та роль податкової політики в ієрархії методів державного управління, варто враховувати її підпорядковане становище щодо загальноекономічної, фінансово-бюджетної політики, складовою яких вона є. Напрями податкової політики повинні визначатися залежно від стану економіки. Однак податкова політика може самостійно впливати на виробничі взаємовідносини, пригнічуючи або розвиваючи їх зважаючи на характеру заходів, що реалізуються державою.

Крім того зміст податкової політики прийнято поділяти на стратегічні та тактичні напрями. Стратегія оподаткування здійснює обґрунтування

шляхів вдосконалення податкової системи та механізму управління останньою виходячи з наявних пріоритетів економіко-соціальної політики держави, визначає прогноз ймовірних змін рівня податкових надходжень з урахуванням перспектив розвитку економіки та ринкової кон'юнктури.

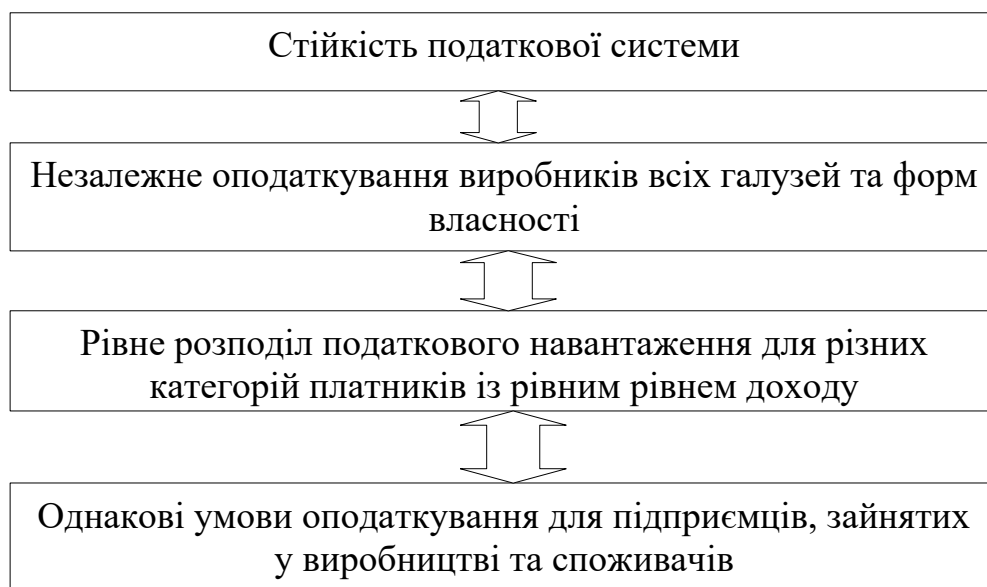

Рис. 1.3. Принципи формування податкової політики

Тактичний напрямок здійснює передбачення розробки основних форм реалізації стратегічних завдань держави та їхнє практичне втілення в існуючій податковій системі. Крім цього передбачається можливість (за необхідності) оперативної зміни умов оподаткування (ставки, пільги, порядок та строки сплати тощо) відповідно до необхідних коригувань економічного курсу, проведеного урядом [35].

Податкова політика може набувати різних форми, серед яких багато дослідників виділяють три основні (залежно від поставлених державою цілей фіскального регулювання).

1. Політику максимальних податків характеризує збільшення кількості податків, зростання податкових ставок, скорочення податкових пільг. Мета таких заходів – нарощення маси податкових надходжень. Однак жорсткі умови оподаткування можуть, за певних умов, спровокувати замість очікуваного приросту державних доходів їхнє скорочення у зв'язку зі

згоранням виробництва та відсутністю зацікавленості у його подальшому розвитку, й навіть ухилення від сплати податків.

2. Політикою економічного розвитку передбачається скорочення податкового преса для підприємців при зниженні рівня видатків держави, в першу чергу соціальних програм. Негативним наслідком такої політики є те, що таке скорочення витрат соціального спрямування не завжди компенсується розширенням підприємницької активності.

3. «Змішана» політика здійснює поєднання в собі попередніх форм, забезпечуючи належний рівень податків, що направляються на реалізацію соціальних гарантій. Певним недоліком такого підходу можемо вважати провокацію інфляційних тенденцій.

Розглядаючи податки як засіб реалізації та підтримки загальної соціально-економічної політики, А. Аронов та В. Кашин виділяють дві моделі податкової політики: ліберально-обмежену та соціально-навантажену [40, с. 33-34].

Ліберально-обмежена модель є покликаною реалізовувати певні політичні пріоритети, зокрема:

- нарощувати (відновлювати) виробництво товарів;
- вихід та експансія на нові зовнішні ринки;
- стимулювання зростання доходів населення за рахунок приватної ініціативи громадян тощо [43, с. 33].

Відповідно в межах цієї моделі здійснюється суворе дотримання граничного рівня податкових вилучень, надаються досить широкі інвестиційні пільги, встановлені обмеження на втручання держави в господарську діяльність. Однак, все це тягне за собою суттєве зниження соціальних пільг та гарантій, а позитивними результатами такої політики є наявність стабільності національної валюти, експорту праці, обмежень зростання зовнішнього боргу. Вказану політику проводять певні країни Південно-Східної Азії, Індія, Китай, Бразилія, Мексика тощо, тобто держави, що прагнуть забезпечити інтенсивне зростання власної економіки.

Друга модель представлена заходами щодо сприяння реалізації таких пріоритетних завдань, що представлені:

- підтримкою споживчого попиту;
- високою часткою експорту;
- експансією фінансового капіталу;
- забезпеченням зайнятості та скорочення нерівності в розподілі доходів;
- проведенням структурної політики [48].

Відповідно до інструментів такої податкової політики можемо віднести наявність високих податкових ставок, в першу чергу із соціальних податків, усунення податкових перешкод для міграції капіталів, застосування ПДВ тощо. вказана модель є характерною для розвинених держав, що орієнтовані на захист й розширення вже досягнутого рівня конкурентоспроможності національної економіки й підтримують високий рівень соціальних гарантій.

Варто відзначити певну умовність будь-якого виділення моделей (типів) податкової політики, оскільки негативні властивості кожного із вказаних варіантів змушуватимуть уряди вдаватися до зміни її напряму, враховуючи комплекс суттєвих економіко-політичних факторів, а нерідко й поєднувати різні форми з метою отримати найбільш прийнятний результат.

Таким чином, сучасна податкова політика держави спрямована на те, щоб забезпечувати формування фінансових ресурсів, необхідних державі для виконання взятих на себе функцій (оборона країни, охорона правопорядку та національна безпека, система управління країною, економіка, соціальне забезпечення). Поряд з цим податкова політика держави покликана надавати регулюючий вплив на поведінку суб'єктів господарювання (у галузях економіки, у сфері малого та середнього бізнесу, інвестиційно-інноваційній сфері тощо) та громадян, які є платниками податків. Крім того, особливості становлення оподаткування свідчить, що податки можуть бути не тільки джерелом поповнення бюджетів, а й інструментом регулювання тих чи інших соціально-економічних процесів. Свідоме використання податків задля

досягнення відповідних цілей проходить у рамках податкової політики, яку проводить держава.

1.2. Податкова політика в умовах інтеграції

Однією з найважливіших передумов, що дозволяють говорити про становленні дійсно єдиної Європи (крім загального бюджету ЄС та запровадження єдиної валюти), є гармонізація податкових систем країн-учасниць ЄС. Вже на початку 90-х років стало зрозуміло, що наявні невідповідності в існуючих системах оподаткування країн-членів ЄС призводять до виникнення перешкод на шляху формування єдиного ринку, оскільки не сприяють необхідній конвергенції цін [55]. На тлі введення європрозорості ринку та більш жорсткої конкуренції негативний вплив податкових бар'єрів стає все більш очевидним.

Під час реалізації спільної політики щодо оподаткування в рамках ЄС, з одного боку, важливого значення набувають максимально можливі гармонізація та координація податкових систем країн-членів ЄС у контексті формування спільної інтеграційної стратегії, з другого – встановлення вимоги щодо обліку інтересів країн-учасниць оскільки податкова політика з часів Вестфальського миру 1648 року виступає своєрідним символом національного суверенітету й невід'ємною складовою загальної економічної політики кожної держави [43, с. 55].

Одним із принципів правосуб'єктності держав та символом національного суверенітету є право кожної суверенної держави встановлювати власні податки та організовувати їхнє стягування на всій своїй території. Саме тому в ЄС країни-учасниці переважно самі несуть відповідальність за проведення державної податкової політики. Водночас

посилення європейської економічної інтеграції закономірно зумовило розвиток концепції міждержавної податкової уніфікації та гармонізації.

Податкова уніфікація (зведення до єдиної форми, системи, єдиних нормативів) – це «введення обов'язково-однакових юридичних правил в податкову сферу та оподаткування й формування на такій основі єдиної податкової системи» [57].

Водночас податкова гармонізація (приведення до відповідності, злагодженість) – це «вироблення загальної стратегії країн у сфері податкових правовідносин на відповідному етапі інтеграційної взаємодії, яка передбачає відповідні дії щодо координації податкової політики, систематизації та уніфікації окремих податків і податкових систем країн, що входять до складу міжнародних регіональних об'єднань» [61].

Відповідно, податкова гармонізація передбачає приведення до відповідності структури податкових систем, порядку стягнення основних податків та податкових платежів у всіх країнах спільноти, а не повну їхню уніфікацію та ґрунтується на наступних принципах представлених:

- забезпеченням нейтральності податків із позицій умов конкуренції на єдиному ринку, тобто, встановлення та дотримання недискримінаційного податкового режиму всіма його учасниками;
- усуненням податкового (митного) контролю у внутрішніх кордонах спільноти;
- виключенням можливості здійснювати подвійне оподаткування прибутку компаній, що функціонують у двох або більше країнах-членах ЄС;
- мінімізацією можливості ухиляння від сплати податків;
- гарантією надходження відповідних доходів до бюджетів країн-членів ЄС [69, с. 44].

Для утворення ЄС, власне, потрібно було усунути всі перешкоди, в тому числі податкові, задля вільного руху товарів, послуг, капіталів та робочої сили.

Вже на перших етапах європейської інтеграції було запропоновано різні механізми проведення податкової уніфікації та гармонізації. Існували протилежні думки: від здійснення координації податкової політики за допомогою впровадження взаємних консультацій та неофіційних домовленостей між країнами-учасниками щодо ставок окремих податків до переходу до єдиної податкової системи та передачі повноважень щодо визначення бази та ставок основних податків та податкових платежів наднаціональним органам співтовариства. Однак враховуючи, що податкова політика кожної країни традиційно реалізується у відповідності до національних інтересів, в ЄС відмовилися від створення єдиної уніфікованої податкової системи. Натомість було вирішено привести законодавчі норми країн-учасниць до єдиної відповідності, а також підпорядкувати національні податкові системи загальним завданням європейської інтеграції. Варто вказати, що нормативно-правові акти ЄС не містять визначення поняття «податкової системи», однак відповідно до положень ст. 269 Маастрихтської угоди бюджет ЄС повинен повністю фінансуватися за рахунок «власних коштів» (own resources), основним джерелом котрих виступають саме податки [69, с. 33-34].

Таким чином, за період економічної еволюції країни ЄС виробили певні уніфіковані підходи щодо сфери оподаткування у контексті спільної бюджетної політики та фінансування бюджету ЄС. Як показує практика, європейські спільноти (ЄЕС та Євратом) фінансувалися, як і будь-яка інша міжнародна організація, за рахунок внесків держав-учасниць, що було встановлено положеннями ст. 200 Римського договору ЄЕС. Будь-яких автономних податкових джерел формування бюджетів ЄЕС та Євратома угоди 1957 р. не передбачалося [74]. Дещо іншим був стан справ з Європейським об'єднанням вугілля та сталі (ЄОВС), на підставі договору про створення якого (1951 р.) встановлювалося два власні джерела формування бюджету: позики, що розміщувалися на ринку, та податок з продажу вугілля та сталі, а також їхніх похідних у країнах ЄОВС. На підставі ст. 50 (2)

Договору про ЄОВС цей податок щорічно стягувався з продажу вугілля і сталі відповідно до їхньої середньої вартості за ставкою не вище 1%, якщо вищу ставку спеціально не було встановлено Радою [77].

Система фінансування бюджету ЄС принципово змінилася після схвалення концепції «власних ресурсів» та прийняття інституціями ЄС відповідних правових актів [11, с. 322]. Першим та основним серед таких актів стало рішення Ради 1970 р., яке встановлювало структуру системи власних фінансових ресурсів євробюджету:

- сільськогосподарські податки, як і у ЄС;
- митні мита, що стягуються на зовнішніх кордонах ЄС;
- відсоткові відрахування від ПДВ, що акумулюються країнами-членами ЄС [14].

Концепція «власних ресурсів» та відповідне її відображення у правових актах ЄС передбачали закріплення фінансової самостійності та посилення наднаціонального характеру спільноти. Частиною цих заходів була відмова від внесків країн-учасниць до бюджету ЄС. Це мало сприяти та стимулювати вирішення певних політичних та економічних проблем у взаємовідносинах між країнами, які вважали, що їхні власні фінансові переваги від участі в ЄС є набагато меншими (порівняно з іншими учасницями), ніж їхні грошові внески до бюджету спільноти. Але рішення щодо відмови від внесків держав-учасниць не дозволяло ЄС дотримуватися одного зі своїх основних принципів бюджетної системи – заборони дефіциту бюджету спільноти. І вже 1985 р. рішенням Ради, що доповнювало рішення 1970 р., було встановлено четверте джерело «власних ресурсів» – фіксований податок (не більше 1,335%) від ВВП країн-учасниць, що перераховується до бюджету ЄС [22].

Отже, уніфіковану наднаціональну систему ЄС можна подати у вигляді наступної класифікації платежів, які є основними джерелами фінансування спільного бюджету спільноти.

1. Сільськогосподарські податки, що охоплюють певні види обов'язкових платежів представлених:

- податком на імпорتنу та експортну сільськогосподарську продукцію (із) держави (-ав), яка не входить до складу ЄС;
- податком на цукор, що сплачується компаніями, що виробляють цукор у країнах ЄС;
- податком на ізоглюкозу, який сплачується разом із податком на цукор [38].

Серед вказаних обов'язкових платежів історично першими були саме податок на імпорتنу та експортну сільськогосподарську продукцію, що розглядалися в якості інструменту проведення єдиної сільськогосподарської політики та власне джерелом бюджету ЄС. Вказаний підхід знайшов своє затвердження у відповідних рішеннях Ради щодо фінансування загальної сільськогосподарської політики європейської спільноти. Крім того, встановлений податок на експортну сільськогосподарську продукцію мав на меті, окрім забезпечувати необхідні прямі надходження до бюджету ЄС, утримувати країни-учасниці спільноти в межах єдиної аграрної політики ЄС. Встановлена сума, що сплачувалася як податок, становила різницю між світовими цінами (котрі в даному випадку були нижчими, ніж ціни в ЄС) та рівнем цін, що були встановлені на цю саму продукцію до ЄС.

Особливості податків на імпорتنу та експортну сільськогосподарську продукцію полягають в тому, що сфера їхнього застосування та ставки визначаються відповідно до механізму єдиної аграрної політики, а порядок їхнього розрахунку та сплати регулюється Митним кодексом ЄС [39, с. 44-45]. За своєю суттю дані податки – є митними митами на продовольчі товари. Сільськогосподарські податки можуть використовуватися й для встановлення обмежень на виробництво певних видів продукції.

2. Мита, що стягуються ЄС, виконують здебільшого протекціоністську функцію та мають дві основні форми: антидемпінгові та компенсаційні мита. Антидемпінгові мита, порівняно з компенсаційними, застосовують частіше, більш регулярно. Вони встановлюються на зовнішніх кордонах ЄС з імпорتنих та експортних товарів та визначаються, враховуючи певні

характеристики представлені: тарифікацією, походженням, кількістю, митною вартістю товарів, тарифною ставкою тощо [44].

Тарифікація товарів здійснюється на основі комбінованої номенклатури товарів, де кожному виду товару присвоюється відповідний код. Походження та митна вартість товарів визначається Митним кодексом ЄС. Тарифні ставки встановлюються відповідно до реєстру ЄС Єдиним митним тарифом (ЕМТ) [51, с. 45-46].

Оскільки створення митного союзу було однією з перших та найважливіших завдань інтеграції європейських держав, які підписали установчі договори, протягом минулих десятиліть були сформовано митне право ЄС, основу якого становлять:

- Договір про ЄС;
- Митний кодекс, ухвалений у формі Регламенту Ради ЄС;
- Регламент комісії, яка встановлює порядок застосування Митного кодексу та, по суті, доповнює Регламент Ради;
- рішення Суду ЄС з митних питань (інтеграційне право, що регулює митні відносини та визначальне поняття митного права ЄС), подані значним кількістю актів Ради, Комісії та рішень Суду [55].

3. Податок на додану вартість (або відсоткові відрахування) – це найбільш перспективний із позицій фінансування діяльності ЄС. Наявність ПДВ у податковій системі країни – це обов'язкова умова її приєднання до ЄС, оскільки надходження саме від цього податку – є одним із основних джерел формування спільного бюджету ЄС. ПДВ застосовується у країнах-членах ЄС, які визначають величину його ставки в межах, що були запропоновані нормами спільного законодавства. Доходи, що надходять до бюджету ЄС від ПДВ, складають встановлену рішенням Ради єдину процентну надбавку до ставки даного податку країн-учасниць [63, с. 71].

4. Прибутковий податок, що сплачується працівниками апарату ЄС. Він був встановлений відповідно до норм Протоколу про привілеї та імунітети ЄС від 8 квітня 1965 р. і передбачав, що посадові особи та інші службовці

спільноти «підлягатимуть оподаткуванню на користь спільноти податком із заробітної плати та винагород, що виплачуються їм спільнотою» [65]. Механізм та порядок сплати прибуткового податку визначаються у Регламенті Ради. Податок нараховується за прогресивною шкалою у розмірі від 5 до 45 % та надходить у доход ЄС.

Відповідно до ст. 13 Протоколу про привілеї та імунітети ЄС посадові особи та службовці союзу звільняються від сплати національних податків з винагород та інших виплат, які здійснюються в рамках ЄС [70, с .44]. Аналогічний стан було закріплено в окремих протоколах, раніше прийнятих до договорів про ЄОВС, ЄЕС та Євратому. Це положення підтверджено й відповідними рішеннями Європейського суду. Для усунення протиріч згідно положенням Протоколу до Договору про ЄОВД Суд ухвалив рішення згідно якого, якщо податкові органи країн-учасниць, визначаючи податкову ставку за прогресивною шкалою, включають до загального доходу кошти, отримані посадовцем ЄС у формі зарплати чи іншої винагороди, то такі рішення національних державних органів порушують ст. 11 Протоколу і мають бути скасовані [74].

Отже, говорити про уніфікацію та формування єдиної наднаціональної податкової системи ЄС у контексті «власних джерел» фінансування бюджету європейської спільноти можна лише теоретично. Говорити про реально сформовану уніфіковану податкову систему ЄС ще недоречно.

На практиці в рамках регіональної економічної інтеграції все частіше порушується питання про податкову гармонізацію. Практичне втілення поняття гармонізації реалізовано під час створення ЄС. Економістам-засновникам Європейського Союзу справедливо належить першість у визначенні гармонізації національних економік. Ст. 100 Римського договору про ЄС визначила податкову гармонізацію як «зближення законодавчих положень, розпоряджень та адміністративних дій держав-учасниць, що безпосередньо стосуються створення чи функціонування спільного ринку» [77].

Прийняття конкретного рішення щодо реалізації податкового механізму та гармонізації податкових питань потребувало ґрунтовної й тривалою експертної роботи провідних європейських фахівців, що істотним чином вплинуло на визначення основних принципів податкової політики як одного з основних векторів податкової гармонізації в ЄС. У доповіді Д. Ньюмарка, голови Комітету з питань фінансів та податків, було наведено сформульовані загальні рекомендації, що були закладені в основу політики податкової гармонізації ЄС представлені:

1) суттєвими відмінностями податкових систем країн-учасниць, що дозволяють здійснити їх повну уніфікацію та централізувати їх в рамках спільноти. Саме тому з метою створити єдиний ринок є достатнім здійснення гармонізації (приведення до відповідності) податкового законодавства країн ЄС таким чином, аби наявні відмінності не перешкоджали досягненню кінцевої мети ЄС;

2) гармонізацією законодавства, що повинно охоплювати в першу чергу прибуткове оподаткування, податок з обороту, встановлені податки на споживання, вирішувати наявні проблеми подвійного оподаткування, проблеми рівномірного розподілу податкового навантаження в межах об'єднаної Європи [89].

Отже, податкова гармонізація в умовах інтеграції передбачає не лише зближення податкової структури, механізму стягування податків, величини основних податкових ставок, а й узгоджену податкову політику країн під час вирішення як кон'юнктурних, так і довгострокових структурних проблем. Гармонізована податкова політика означає, що автономне застосування податкових важелів окремими країнами ЄС має бути під контролем керівництва ЄС, яке відповідно до інтересів усіх партнерів визначає податкову політику кожного члена ЄС. Іншими словами, мета ЄС – не повна стандартизація національних систем оподаткування, а забезпечення гармонійного паралельного функціонування даних систем не тільки між

собою, а також у відповідності до цілей Маастрихтської угоди 1992 р., що становить основу створення ЄС [23].

Варто вказати, що податкова політика нових країн-членів ЄС здебільшого є орієнтованою на різноманітні трансформації, котрі забезпечуватимуть належний рух в напрямі наближення національних соціальних, економічних, фіскальних систем та процесів до їхніх західноєвропейських прототипів, однак особливості динаміки та траєкторії такого руху в кожній країні є особистими та особливими. Зокрема, навіть незважаючи на наслідки світової кризи й повільне посткризове відновлення виникла необхідність використовувати різними країнами схожі (інколи ідентичні) податкові інструменти задля вирішення подібних соціально-економічних проблем, проведення різними країнами власних податкових реформ є досить різноманітним. Вказане є наслідком наявності особливостей національних економічних та інституційних умов, що створюють певні обмеження в процесах розвитку оподаткування, так й під час вибору моделі фіскального регулювання.

Крім того, більшість країн, що обрали шлях інтеграції є змушеними використовувати в процесах фіскального регулювання трохи інші підходи, ніж країни з розвиненою ринковою економікою. На це декілька причин.

По-перше, за умов постсоціалістичного господарювання не можна очікувати на високий рівень ефективності не так давно сформованої системи ринкової саморегуляції, а отже, наявна необхідність надання державою необхідних широких повноважень щодо здійснення коригування соціальних та економічних процесів в державі [31, с. 103].

По-друге, внаслідок наявності браку необхідного досвіду фінансової діяльності держави в умовах здійснення ринкових перетворень спостерігається збільшення ризиків прийняття помилкових фіскальних рішень, що призводить до обмеження необхідного розширення податкової експансії (неефективного акумулювання та використання значних обсягів податкових надходжень, що призводять до де стимулювання процесів

розвитку легальної економіки та викликають тонізацію економічних взаємовідносин) [35].

По-третє, наявність та тривале збереження структурних перекосів постсоціалістичного господарювання потребують певної лібералізації оподаткування, тому такі країни повинні вдаватися до використання взаємовиключних, фіскальних важелів, котрі нададуть змогу зменшувати їхнє відставання в економічному розвитку від високорозвинених країн ЄС [42, с. 182].

Як наслідок, процес вибору податкової стратегії під час процесів інтеграції може ускладнюватися постійними змінами економічного та інституційного середовища. Країни, що обрали курс на євроінтеграцію, досить часто змушені вдаватися до внесення суттєвих змін в норми податкового законодавства. Якщо для західноєвропейських країн особливо важливим є встановлення та дотримання критерію більшості, то для нових членів спільноти таким критерієм є гнучкість. Крім того, певним чином стабільна, але практично не ефективна умовам господарювання податкова система призводить до гальмування процесів зростання ВВП.

Водночас наявність надмірного радикалізму в фіскальному регулюванні також не приводить до стимулювання підприємницької ініціативи (навіть якщо встановлюються близькі до оптимального співвідношення ринкового саморегулювання й фінансової діяльності держави). В більшості постсоціалістичних країнах суб'єкти ринку досить толерантно, сподіваючись на позитивні зміни, сприймаються податкові нововведення, однак не можуть ефективно функціонувати за умов радикальних змін фінансових потоків.

Таким чином, податкова політика в умовах інтеграції, в своєму оптимальному варіанті – це уніфікація національних податкових норм. Та стадія, яку вона проходить у ЄС зараз, – це процес створення та спроби реалізації податкових актів, які б усунули перешкоди, що заважають функціонуванню єдиного ринку. Кроки з гармонізації здійснюються

виключно наднаціональними органами ЄС, які прагнуть законодавчо врегулювати та закріпити максимально можливе з того, на що погоджуються країни у сфері спільної податкової політики для того, щоб забезпечити для економічних суб'єктів країн-членів однакові умови для підприємництва та вільного руху факторів виробництва.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Податкова політика України в умовах інтеграції

На сьогодні податкова політика європейської спільноти представлена узгодженими заходами її членів, спрямованих на уникнення подвійного оподаткування, боротьби з ухилянням від сплати податків й запобігання ерозії податкової бази. Варто вказати, що основну роль в процесах формування та реалізації податкової політики відведено Європейській Комісії, котра готує відповідні податкові ініціативи в ЄС й здійснює контроль і нагляд за їхнім втіленням в життя. Зважаючи на вказане, можемо стверджувати, що перспективні цілі та завдання функціонування європейської спільноти можуть бути представлені:

- усуненням наявних або можливих податкових перешкод на єдиному ринку ЄС;
- забезпеченням вільного переміщення товарів, громадян, послуг і капіталу;
- недопущенням недобросовісної податкової конкуренції й дискримінації тощо [44].

Наголосимо, що вказані цілі та завдання не є вичерпним переліком і може доповнюватися та варіюватися зважаючи на ту або іншу ситуацію в ЄС та його оточенні. Як наслідок розуміння податкової політики ЄС потребує більш широкого розуміння, й на нашу думку, повинна сприйматися як діяльність наднаціональних органів та країн-членів ЄС щодо формування загальної нормативно-правової бази щодо питань оподаткування, запровадження інших скоординованих податкових заходів, що є

обов'язковими для виконання, а також надання рекомендацій для посилення заохочення певних змін в національних механізмах оподаткування, досягнення встановлених або бажаних перспективних цілей та виконання поточних завдань функціонування інтеграційної об'єднання за допомогою коригування перерозподільних механізмів її учасників.

Податкова політика ЄС реалізується шляхом здійснення податкової гармонізації (за допомогою всіх країн-членів) і реалізації інших форм податкової координації для забезпечення й заохочення «конструктивних» і недопущення «деструктивних» змін в існуючих національних механізмах оподаткування з метою досягнення необхідних зрушень в соціально-економічному розвитку його учасників [7, с. 33].

Формування податкової політики ЄС – це своєрідне мистецтво збалансування найчастіше суперечливих національних інтересів та надання певного дисциплінуючого впливу на податкову політику країн-членів ЄС, які «приділяють недостатньо уваги» вдосконаленню власних перерозподільних механізмів [14]. Крім того, податкова політика країни-члена ЄС повинна враховувати податкову політику ЄС (в першу чергу, передбачати імплементацію заходів останньої, котрі є обов'язковими для виконання на всій території спільноти).

Також під час формування податкової політики країни-претендента на вступ до ЄС існує ще більше «поле для маневрів» щодо дотримання національних інтересів, однак варто враховувати й потребу в дедалі більшій кореспонденції національних податкових механізмів та заходів податкової політики ЄС (зокрема, в разі надання нашій державі перспективи членства вона повинна внести до податкового законодавства більше змін, ніж це свого часу передбачалося Угодою про асоціацію між Україною та ЄС) [1, с. 64]. Наприклад, згідно з главою 4 «Оподаткування» розділу V «Економічна та галузева співпраця» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС й Додатком XXVIII до неї, наша держава повинна вжити відповідних заходів щодо вдосконалення податкової системи й податкового адміністрування (з

окремим акцентом на процедурах відшкодування ПДВ, запобігання ухиляння від оподаткування й агресивного податкового планування), а також щодо встановлення відповідних термінів адаптувати норми вітчизняного податкового законодавства до існуючих норм семи директив ЄС з ПДВ і специфічним акцизом (наприклад, Директиви Союзу 2006/112/ЄС від 28.11.2006 р. щодо загальної системи податку на додану вартість й директив, що здійснюють регулювання сплати акцизу з «гармонізованих» підакцизних товарів – спирту й алкогольних напоїв, тютюнових виробів, енергопродуктів та електроенергії) [4, с. 15].

Отже, йдеться про необхідність обов'язкового усунення низки розбіжностей між нормами Податкового кодексу України та вже прийнятих директив ЄС й реалізації нашою державою певних (без встановленої чіткої форми) податкових трансформацій задля вирішення актуальних проблем в сфері оподаткування (рис. 2.1).

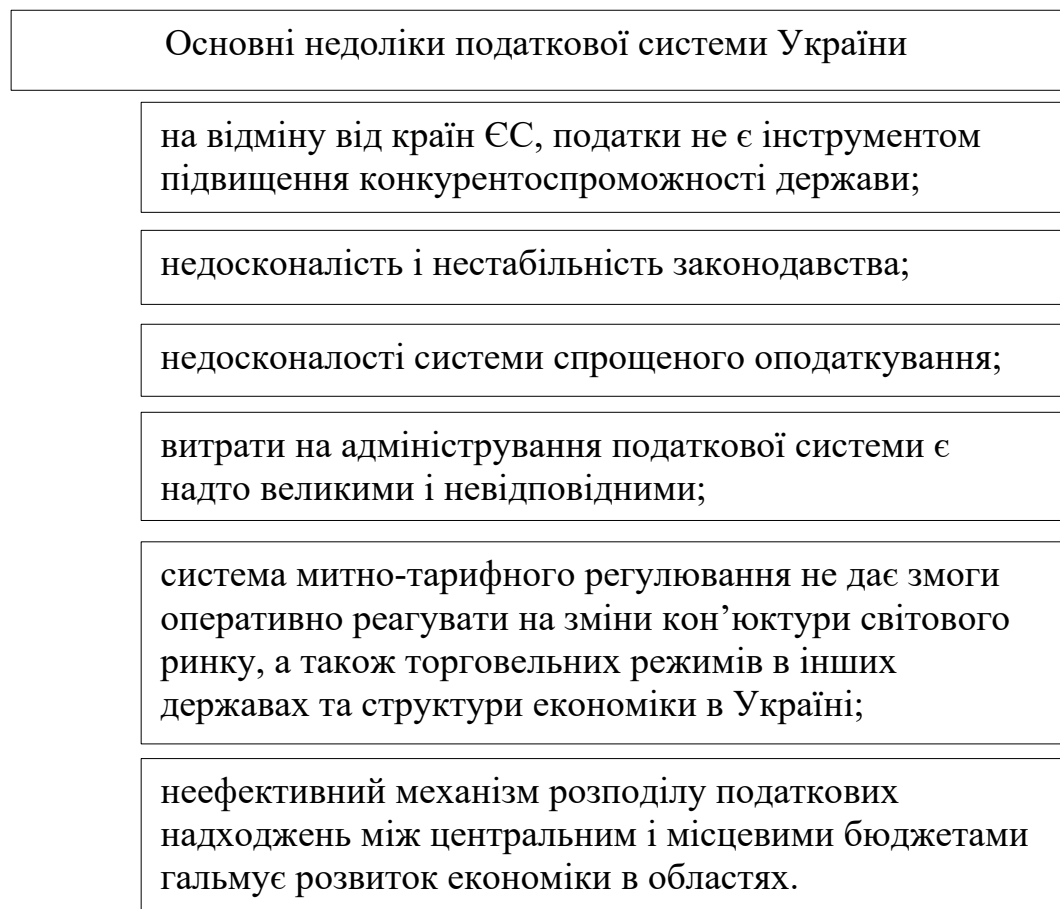

Рис. 2.1. Основні недоліки податкової системи України

Зважаючи на вказане, вітчизняна податкова політика в умовах інтеграції до ЄС повинна ґрунтуватися на певних принципах, котрі можуть бути представлені:

1) доцільністю у вітчизняній податковій політиці врахування положення вказаної Угоди, особливостей податкової політики та координації в ЄС та країнах-членах (існування тенденцій конвергенції оподаткування й особливостей вдосконалення національних податкових механізмів із дотриманням встановлених фіскальних традицій) [16, с. 6];

2) значними відмінностями в соціально-економічному розвитку й розвитку інституційного середовища (зокрема, у функціонуванні тіньового сектора) в Україні та країнах-членах ЄС потребують пошуку вітчизняного ноу-хау в здійсненні процесів податкового реформування із врахуванням наявного досвіду європейських країн за схожих умов [22];

3) вітчизняна податкова політика повинна бути адекватною існуючому стану економіки й ситуації щодо наповнення бюджету й державних соціальних фондів й водночас здійснювати необхідне забезпечення покращення економічних і фіскальних показників, а також підвищувати податкову конкурентоспроможність економіки [29, с. 426].

Отже, формування податкової політики в умовах інтеграції в нашої країні повинно відбуватися на основі:

– внесення відповідних змін до Податкового кодексу та у відповідності до положень, що були закріплені Угодою про асоціацію між Україною та ЄС (з ПДВ і специфічних акцизів);

– дотримання поступової імплементації інших обов'язкових заходів податкової політики ЄС;

– врахування рекомендацій Європейської Комісії та податкових механізмів країн-членів ЄС щодо подальшого економічного розвитку і детінізації економічних взаємовідносин;

– належного забезпечення надійної фінансової бази функціонування держави з одночасним створенням умов зростання ВВП (рис. 2.2) [35].

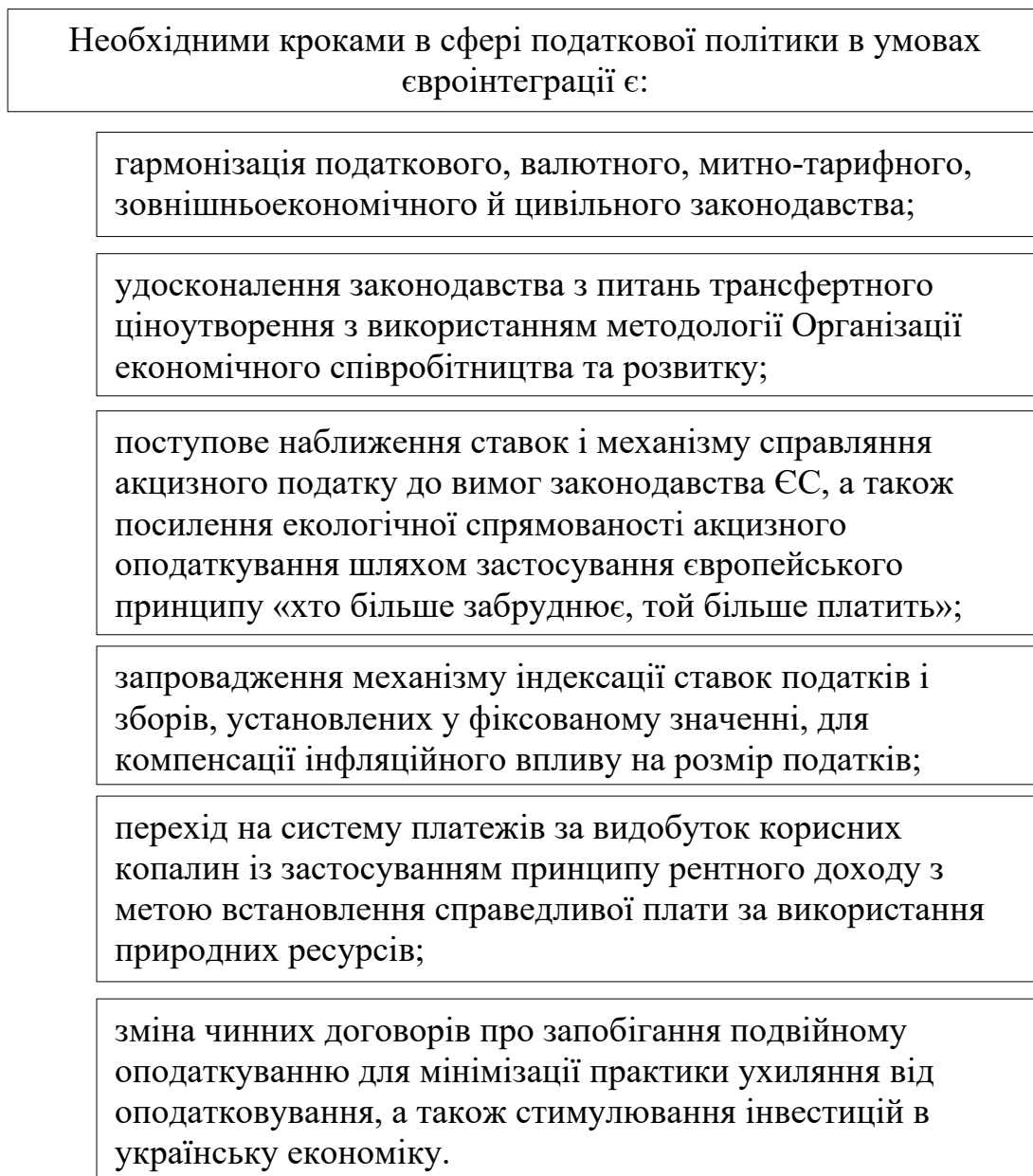

Рис. 2.2. Необхідні кроки в сфері вітчизняної податкової політики в умовах євроінтеграції

Варто вказати, що в деяких дослідженнях вже йшлося про те, що прийняття та імплементація Податкового кодексу України створюють сприятливі умови для наближення ставок податків в нашій країні до відповідних середніх ставок в ЄС [43, с. 65]. Крім того, податкові трансформації попередніх років в цілому відповідали висловленим рекомендаціям Єврокомісії й тенденціям податкового реформування в країнах-членах ЄС, що знайшло відображення в низці заходів спрямованих

на зростання доходів бюджету й передбачення подальшого підвищення соціальної справедливості податкової системи, наприклад:

- взяття курсу на поступову відмову від зниження ставок ПДВ й податку на прибуток;
- скасування цілої низки податкових пільг;
- змінення стягнення ПДВ та інших заходів щодо посилення фіскальної ролі податків на споживання;
- підвищення податкового навантаження на високі й пасивні доходи населення;
- подальше розширення бази оподаткування податком на нерухомість;
- підвищення ставок ресурсних платежів та інших податків й зборів, що спрямовані на зростання доходів бюджету тощо [48].

В той же час ставка внесків до державних соціальних фондів для роботодавців в нашій країні значно перевищувала середню ставку, яка існувала в ЄС та більшості постсоціалістичних країн ЄС, що значно де стимулювало підприємства й стримувало детінізацію вітчизняної економіки. При цьому спостерігалася суттєва нестача коштів, необхідних для фінансування видатків бюджету економічного спрямування (в деяких роках доходи зведеного бюджету не покривали поточні видатки) [56, с. 44-45]. Така ситуація не сприяла зростанню ВВП ні шляхом підвищення податкової конкурентоспроможності національної економіки, ні за рахунок активної позиції держави щодо коригування соціальних та економічних процесів в державі. Інші проблеми в сфері оподаткування можуть бути представлені:

- нормами вітчизняного законодавства, що залишаються складними та мають забагато недоліків;
- імплементацією Податкового кодексу, що унеможливило використання лише окремих схем ухиляння від сплати необхідних податків;
- наявністю невирішеного завдання щодо запровадження ефективних пільгових податкових механізмів заохочення інвестиційної діяльності;

- місцевими податками та зборами, котрі не забезпечують надійну фінансову основу функціонування органів місцевого самоврядування;
- нарахуванням та сплатою податків, що потребують значних витрат часу й коштів саме платників податків;
- необхідністю вдосконалити ризик орієнтовного податкового контролю й налагодження партнерських взаємовідносин між податковими органами й платниками податків;
- наявністю дефіциту фіскальних ресурсів за умов воєнних дій [63, с. 44].

Варто наголосити, що у 2016 році набули чинності зміни до Податкового кодексу України, відповідно до яких вдалися до обмеження використання пільгового режиму оподаткування ПДВ сільськогосподарських виробників й значно звужено сферу застосування спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва (за рахунок подальшого зниження в 4 рази порогу доходу, що надавало право бути платником єдиного податку), що, в свою чергу, стало кроком на шляху створення рівних умов оподаткування для всіх видів економічної діяльності (на важливості останнього неодноразово наголошувала Єврокомісія).

Крім того вказані заходи ускладнили мінімізацію оподаткування для платників єдиного податку, що призвело до підвищення ставки податку на нерухомість й встановлення надбавки до нього в розмірі 25 тис. грн. на рік для будинків площа яких становила більше 500 м² і квартир – більше 300 м², що призвело, в свою чергу, збільшення податкового навантаження на багатих [65].

Варто вказати й те, що результатом вказаних дій також стало підвищення ставки акцизного податку на алкогольну й тютюнову продукцію на 40% й більше (що відповідало встановленим європейським тенденціям подальшого посилення фіскальної ролі акцизів, однак породжувало цілу низку загроз тонізації виробництва й імпорту вказаних підакцизних товарів внаслідок різкого підвищення ставок) [98, с. 360]. Однак наголосимо, що

запроваджувалися також дії спрямовані на удосконалення механізму відшкодування ПДВ (здійснювалося забезпечення його своєчасним відшкодуванням відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС) [94].

Крім того в 2016 році в нашій державі було запроваджено замість ставок 15% і 20% єдину ставку податку на доходи фізичних осіб 18% (її було «вирівняно» зі ставкою податку на прибуток) й скасовано єдиний соціальний внесок для працівників й знижено його ставку до 22% для роботодавців. Варто вказати, що здійснення «вирівнювання» ставок податку на доходи фізичних осіб і податку на прибуток суттєво не вплинуло на активізацію економічної діяльності (незважаючи на той факт, що загальне податкове навантаження на громадян з низьким рівнем доходів практично не змінилося). Підкреслимо, що повернення до єдиної ставки прибуткового податку вступало в певні протиріччя з існуючими вимогами справедливості в сфері оподаткування, а в ЄС ще не було прецедентів щодо скасування внесків у державні соціальні фонди для працівників (наголосимо, що у 2014 році в більшості постсоціалістичних країн ЄС така ставка коливалася від 4% в Естонії до 20% у Хорватії) [35].

Крім того, подальше зниження вітчизняної ставки соціального внеску для роботодавців майже в 2 рази пов'язують із загрозами значних фіскальних втрат без відповідних зрушень у детінізації економічних взаємовідносин, оскільки детінізація – є досить складним процесом, котрий, особливо за умов спаду, зниження ставок податків, навіть радикальних дій, є недостатнім для ефективного вирішення нагальних податкових питань. Крім того, в ЄС відмовилися від здійснення фіскально-адміністративних заходів щодо протидії приховуванню доходів від оподаткування. Як наслідок, логічними будуть дії спрямовані на підвищення ставки для покриття утвореного «фіскального розриву» [31, с. 103]. На нашу думку, однією з кращих альтернатив вказаним діям було б поступове зниження ставки єдиного соціального внеску для роботодавців, від ефективності якого залежали б подальші дії.

Вказані зміни вітчизняного оподаткування поспішно приймалися починаючи з 2015 року шляхом досягнення досить важкого компромісу в стінах Парламенту, що не сприяло їхньому позитивному сприйняттю суспільством.

Якщо взяти 2022 рік то можна стверджувати, що вітчизняна система оподаткування повною мірою виконує свою головну фіскальну функцію – дозволяє навіть за наявності незначних темпів економічного зростання здійснювати наповнення доходами державний бюджет [35]. Однак наголосимо, що регулятивний потенціал податкової системи використовується не в повній мірі, оскільки можемо спостерігати регресивний характер окремих податків та зборів, а також практично повну відсутність ефективних податкових механізмів щодо інтернаціоналізації зовнішніх негативних ефектів (зростання рівня забрудненості навколишнього середовища, приватизація прибутків, націоналізація збитків, надмірна забудова тощо). Вітчизняна податкова система також характеризується подальшим посиленням наявних структурних диспропорцій, оскільки в структурі податкових надходжень, наприклад, екологічний податок є в десятки рази меншим середньостатистичного європейського показника, а податок на майно, взагалі, є меншим більше ніж у тричі тощо. Отже, Україні в ході євроінтеграції є необхідною подальша податкова реформа, яка може бути обумовлена та представлена наступним:

- 1) спрощеним податковим законодавством, усуненням протиріч і недоліків у ньому (зокрема, вказані дії не дозволять використовувати поширення схем ухилення від сплати податків);

- 2) адаптацією норм Податкового кодексу до директив ЄС щодо ПДВ і специфічних акцизів (відповідно до положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС);

- 3) посиленням контролю за наданням податкових пільг, запровадженням інвестиційних податкових пільг з урахуванням рекомендацій Єврокомісії;

4) розширенням бази й поглибленням прогресивності майнового оподаткування (від нього ухилитися набагато складніше, ніж від оподаткування доходів) як практичного втілення ідеї підвищення податкової справедливості на основі «включення» до податкової системи «податку на багатство» та збільшення доходів місцевих бюджетів;

5) спрощенням та автоматизацією податкового адміністрування, вдосконаленням системи ризик орієнтованого податкового контролю (в тому числі запровадженням непрямих методів податкового контролю), покращенням взаємовідносин між податковими органами та платниками податків з урахуванням досвіду країн ЄС [48].

Таким чином, для забезпечення синергетичного впливу податкового реформування та реформ у суміжних сферах на підвищення ефективності перерозподільних процесів в Україні важливе значення мають узгодження податкової, бюджетної та боргової політики, а також проведення інших важливих реформ (боротьби з корупцією, дерегуляції, децентралізації, оптимізації та підвищення ефективності функціонування державного сектору економіки тощо), більшість яких передбачено Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. З відповідними зрушеннями в соціально-економічному розвитку, детенізацією економічних взаємовідносин та подальшим вирішенням податкових та фіскальних проблем в Україні під час формування податкової політики все більше варто враховувати податкову політику ЄС (в першу чергу, привести вітчизняне податкове законодавство до відповідності з положеннями директив ЄС з оподаткування, що не згадуються в Угоді) та його країн-членів. Крім того, процес інтеграції до ЄС нашої держави вимагає від неї якісно нових фінансових, соціально-економічних перетворень, які потребують тривало часу, оскільки є складним, довготривалим процесом, який Україна має пройти заради досягнення встановленої кінцевої мети – створити конкурентоспроможну, з високим рівнем життя, країну.

2.2. Основні проблеми підвищення ефективності податкової політики

Суттєві трансформації в суспільстві – є завжди поштовхом до переосмислення ролі держави в процесах регулювання соціально-економічних процесів і фіскальних інструментів, які вона використовує. В часи рецесії суспільство набагато легше переконати в доцільності системних податкових реформ, ніж переглянути підходи до податкової політики за умов сприятливої кон'юнктури. При цьому для нашої держави важливо рухатися оптимальним курсом трансформації оподаткування, тому що шансів на виправлення помилок більше не буде. Якщо більшості постсоціалістичних країн – нових учасниць ЄС до 2008 року вдалося подвоїти ВВП порівняно з 1990 роком, то наша країна внаслідок світової економічної кризи не змогла навіть досягти рівня виробництва кінця 80-х років минулого століття [62]. Зокрема, в той час коли Словенія наблизилася за рівнем економічного розвитку до найменш розвинених у Західній Європі Португалії, Греції та Іспанії, ВВП на душу населення в нашій країні в 2017 році становив лише 42,6 % цього показника у Польщі (25,6 % – у Словенії). Зменшення за перше півріччя 2019 року ВВП на 10 % в Естонії (при ВВП на душу населення, який на 29,4%, був вищим ніж у Польщі) не можна порівняти з падінням обсягів виробництва на 20 % в Україні [65]. Тобто в умовах, коли Україна поступово перетворюється на депресивну територію Європи, а фінансового ресурсу для системних реформ стає дедалі менше, ЄС взагалі могла виключити її з переліку претендентів на членство та асоціацію.

В той же час чи не найскладнішим завданням зважаючи на вказані умови став пошук фіскального оптимуму, за якого можна було б здійснити прогресивні соціально-економічні трансформації. На сьогодні в науковій літературі можна знайти чимало публікацій із проблематики податкових аспектів виходу економіки України з економічної кризи та в кожній з них

міститься раціональне зерно [74]. Щоправда, більшість подібних рекомендацій носять фрагментарний характер, а пошуки оптимальних податкових параметрів передбачають наявність комплексного бачення необхідних соціально-економічних реформ та фіскальних інструментів, що забезпечують їхню реалізацію [50, с. 32]. Без такого бачення, сформованого на основі сучасних економіко-інституційних реалій, будь-які трансформації будуть досить тривалими та навіть болісними [55]. Як наслідок, важливо усвідомлювати реальні можливості використання податкових інструментів, а не розраховувати на ілюзорні «позитивні шоки» внаслідок чергових змін в процесах оподаткування.

Ефективність податкової політики залежить насамперед від того, як на неї реагують суб'єкти ринку, не можна прогнозувати фіскальний ефект податкового нововведення, прийнявши за основу економічні стратегії платників податків. Ще складнішою є необхідність спрогнозувати громадську оцінку й реальні економічні та фіскальні наслідки системних трансформацій оподаткування, але це не повинно бути підставою для відмови від них, інакше рецесія затягуватиметься, а соціально-економічні диспропорції поглиблюватимуться. Саме проблеми підвищення ефективності податкової політики потребують виваженого підходу щодо обрання відповідної стратегії та продумування більшості заходів реформування, причому без права на використання декількох спроб.

Однак постає питання які стратегії та заходи будуть кращими: курс на зниження рівня перерозподілу ВВП чи оптимізація акумулювання й використання податкових надходжень. На нашу думку зниження податкового навантаження повинно стимулювати підприємницьку ініціативу й сприяти поновленню зростання ВВП. Водночас логічно, що в трансформаційній період роль держави не лише не зменшується, а має бути більш активнішою, ніж у стійкій економічній системі. Головні державні завдання можуть бути представлені:

- 1) розробкою «правил гри» й реалізація загальнонаціональних інтересів на противагу вузько корпоративним;
- 2) визначенням стратегічних пріоритетів розвитку виходячи з необхідності здійснювати перехід до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку;
- 3) формуванням економічних механізмів мотивації суб'єктів господарювання до перерозподілу ресурсів у певних секторах економіки;
- 4) розробкою й реалізацією довгострокової стратегії формування та використання людського капіталу, яка потребує відповідних змін у структурі бюджетних витрат [59].

Крім того, під час рецесії допомога (зниження податкового навантаження, субсидії, державні гарантії) потрібно надавати лише тим підприємствам, які відчувають тимчасові труднощі, але залишаються платоспроможними. Практика показує, що державна підтримка суб'єктів ринку незалежно від стану їх балансів не прискорює вихід із кризових ситуацій та не пом'якшує їхні наслідки. Навпаки, подібна політика примножує втрати від поточної кризи та підвищує ймовірність виникнення нових кризових ситуацій в майбутньому, оскільки підриває стимули економічних агентів до ефективного господарювання та реальної оцінки всіх ризиків [31, с. 104]. Вказане свідчить про помилковість ідеї значного зниження ставок податків і податкових платежів і доводить необхідність оптимізувати видатки бюджету без істотного покращення їхнього передкризового обсягу.

Під час перегляду напрямків використання податкових механізмів потрібно враховувати те, що розширення соціальної співпраці й функціонування держави можливе лише за рахунок скорочення фінансування структурних реформ (спроби якнайшвидше вирішити всі поточні соціальні проблеми можуть обернутися соціальними катаклізмами у майбутньому) [35]. Крім того, значне підвищення пенсій та заробітних плат у бюджетній сфері веде до посилення інфляції, яка, поряд із негативним впливом на

реальні доходи всіх ринкових агентів тягне за собою подорожчання банківського кредитування. Як наслідок можемо стверджувати, що від захоплення соціальним популізмом страждатимуть усі – й сучасні та наступні покоління.

Особливо небезпечним підходом щодо вирішення наявних податкових проблем є «роздування» обсягів соціальних витрат з бюджету, практично під час кожної кризової ситуації в нашій державі [29, с. 426]. При цьому велику загрозу для нашої держави становлять спроби поповнення фінансових ресурсів держави за допомогою подальшого збільшення податкового навантаження (зокрема, різке підвищення ставок акцизного збору, податку з власників транспортних засобів та єдиного податку, а також запровадження ввізного мита за досить високою ставкою – 13%) й посилення тиску на платників податків з боку фіскальних органів (зокрема, представлених різноманітних «прохань» щодо здійснених переплат) [17, с. 177].

Вказані ініціативи не лише не повинні мати нічого спільного з сприйняттям детінізації економічних взаємовідносин, але й не повинні провокувати новий виток загострення кризи в результаті загострення кризових ситуацій внаслідок зменшення обсягів легального виробництва підакцизних товарі й збільшення оборотів контрабандної продукції, «торговельні війни» з країнами, що є споживачами українського експорту, скорочення оборотних коштів діючих підприємств тощо. Варто вказати, що рецесія завжди супроводжується фіскальними витратами, що змушує шукати відповідні шляхи підвищення ефективності перерозподільних процесів [11, с. 323].

Однак вказане не є приводом для реалізації необдуманих та необґрунтованих податкових експериментів в державі та над суспільством тощо. навпаки, кризові ситуації повинні спонукати саме до тих податкових рішень, котрі мають під собою надійні та належні теоретичні основи. Можливим є варіант підвищення ставки не критичних податків й податкових платежів, що не переглядалися протягом останніх років, однак не варто

відкидати можливості трансформації основних бюджетоутворюючих податків. Крім того, варто звернути увагу на той факт, що пропорційне оподаткування доходів фізичних осіб в нашій державі досить добре виконує функції субсидування заможних верств населення й стимулює імпорт, але навіть за такого підходу оподаткуванню не вдалося досягти відповідного рівня фіскальної ефективності прогресивного оподаткування доходів громадян [14]. Вказану ситуацію навряд чи можна виправити за допомогою введення податку на нерухомість фізичних осіб з високими ставками оподаткування дорогих об'єктів власності (наприклад, наявність права власності на дорогу нерухомість не є гарантією сталої бізнес-діяльності власника) [2, с. 3-4].

Варто вказати, що в Україні є необхідним запровадження прогресивного, відповідного до соціально-економічних умов, механізму стягування податку з доходів фізичних осіб за 2-3 ставками та оподаткування нерухомості громадян за помірними диференційованими ставками [44]. Вказані податкові ініціативи повинні відповідати принципу розвитку соціально справедливої податкової системи та дозволяти отримувати додаткові надходження до державного бюджету (під час закріплення за ним певної частини надходжень податку з доходів фізичних осіб) й бюджетів органів місцевого самоврядування з наступного року. Крім того саме за рахунок вказаних коштів є доцільним фінансувати «витрати на розвиток» [25, с. 80-81].

Зауважимо щодо можливості компенсувати фіскальні втрати в найближчий час, є необхідним вдаватися до зміни основних підходів щодо адміністрування ПДВ. Крім того, є очевидним, що податкова політика нашої держави під час рецесії повинна виконувати роль належного інструменту стимулювання підприємницької діяльності й виступати ключовим елементом стратегії масштабної детінізації економічних взаємовідносин. Також варто звернути особливу увагу на той факт, що тіньова економіка, з одного боку, може погіршувати конкурентні умови для законослухняних платників

податків та суб'єктів ринку, а з іншого – призводити до фіскальних втрат. Як наслідок, наявність великих обсягів тонізації економічних взаємовідносин призводить до посилення диспропорції в соціально-економічній системі та перерозподілу ВВП [35].

Особливої уваги на сьогодні також потребує й той факт, що тіньова економіка значною мірою гальмує процеси нарощування саме тих інвестицій у вітчизняну економіку, що є прямо пов'язаними з НТП. Варто зауважити, що саме інвестування в передові технології є пріоритетом іноземних компаній, котрі володіють необхідними обсягами капітальних ресурсів й досвідом впровадження інновацій у виробничі процеси. Саме такі інвестори звикли вести власну економічну діяльність у зовсім інших економічних та інституційних умовах, а тому їх «відлякує» ризик потрапляння в тіньове середовище господарювання [45, с. 151].

Наголосимо, що навіть вітчизняні власники великого бізнесу, хоча й володіють достатніми обсягами капіталу, але й вони не поспішають інвестувати його у ризиковані інноваційні проекти. Дотримуватися легального функціонування, не дбати про збереження конкурентних позицій, а інколи навіть лобіювати для себе самих певні податкові пільги, можуть виключно великі підприємства базових галузей вітчизняної економіки, а представникам середнього та малого бізнесу доводиться використовувати «сірі» схеми господарювання, аби «вижити» в складному тонізованому конкурентному середовищі. Крім того, існуючим низовим податковим органам є вигідним всіляко «сприяти» тіньовому малому бізнесу, а чиновникам середньої ланки вигідно «співпрацювати» з представниками середнього бізнесу [55].

За таких умов держава недоотримає великі обсяги податкових надходжень, їй постійно бракуватиме необхідних фіскальних ресурсів для належного фінансування всіх поточних соціальних витрат, не кажучи вже про необхідність заходів спрямованих на економічну та трансформаційну інтеграцію. Наша держава, паралельно із збереженням застарілої галузевої

структури національної економіки, що нажалі рухається в бік інфраструктурного колапсу й масштабних соціальних катаклізмів, котрі лише відкладаються в часі внаслідок поширення соціального популізму. Крім того, в найближчій перспективі можуть дати про себе знати, зокрема, наслідки від зниження боєздатності українських збройних сил, погіршення рівня освіти, суттєві втрати наукового потенціалу тощо [60, с. 82-83].

Варто звернути увагу на ще один проблемний момент, а саме перетворення детінізації бізнесу на економічно доцільну для його власника варто (за умов масштабного розвитку вітчизняної корупції) вдатися до суттєвого зниження рівня перерозподілу ВВП [62]. За інших умов спрацьовуватиме логіка поведінки платника податків при майже гарантованій безкарності податкових правопорушень. Однак, проблема тіньового функціонування суб'єкта ринку може бути розглянута набагато ширше й представлена тезами щодо:

1) існування гіпотетичної можливості виявити податковими органами фіскальних зловживань з усіма негативними наслідками;

2) приховування від оподаткування певної частини прибутків створює обмеження для можливостей капіталізації бізнесу (в першу чергу це стосується отримання кредитів в комерційних банках);

3) наявністю чималих порушень податкового законодавства, що здійснюються не внаслідок фіскального нігілізму платників податків, а лише для «виживання» в умовах жорсткого конкурентного середовища [74].

Зважаючи на вказане необхідною є ефективна боротьба з тіннізацією економічних взаємовідносин, варто лише правильно розставляти акценти (так звані «батоги» та «пряники») під час такої боротьби, аби посилити її ефект. Причому можна вдатися до заохочення шляхом зниження податкового навантаження не на підприємницьку діяльність як таку, а на рішення суб'єкта ринку щодо обсягів капіталовкладень в бізнес.

На сьогодні також важливо, аби здійснення лібералізації оподаткування прибутку стимулювало не «проїдання» коштів і «підтримку на плаву» всіх

діючих підприємств, але й здійснювало необхідні інвестиції у виробництво. Варто шукати нові податкові важелі для подальшого прискорення процесів відтворення на інвестиційно-інноваційній основі. Такими важелями можуть бути дії щодо зниження ставки податку на прибуток для суб'єктів ринку, що здійснюють закупівлю відповідного обладнання. Прийнятними для запровадження в нашій країні є податкові механізми спрямовані на заохочення інвестицій в сектор інновацій та екологічних (енергозберігаючих) технологій у формі прискореної амортизації й зменшення оподаткованого прибутку, що широко використовуються в країнах-членах ЄС. Щодо можливостей загального зниження ставок оподаткування, доречним було б зменшення навантаження соціальних платежів на суб'єкти ринку – роботодавців, ввівши єдиний соціальний платіж, а зменшення обсягів фіскальних зловживань суб'єктів малого бізнесу потребує перегляду законодавчої бази їхнього функціонування [77].

Підкреслимо, що в боротьбі з тіньовою економікою не можна обійтися без ухвалення системних рішень. Ефективна податкова політика повинна передбачати й оптимізацію параметрів й механізмів оподаткування (заохочувати легальне підприємництво), а також вдосконалювати податкове адміністрування (спрощувати та автоматизувати процедури податкового законодавства для унеможливлення ухиляння від сплати податків). Також платники податків повинні знати, що держава не «розбазарює зароблені ними гроші», а намагається ефективно їх використовувати в межах податкової політики та внутрішніх і зовнішніх потреб держави й суспільства. Саме тому доречним та показовим є створення позитивних прецедентів трансформації оподаткування для так званого «пробудження» фіскальної свідомості [90, с. 16-17]. Однак, реалізація вказаних заходів може призвести до бажання наблизитися до оптимальної економічної та податкової політики незважаючи на наявне «підводне каміння», обумовлене реаліями господарювання.

За умов зростання ВВП в країнах з трансформаційною економікою створюється ілюзія, що податкова система є адекватною економічному та

інституційному середовищу, й лише здійснення ліберальних податкових реформ можуть сприяти покращенню динаміки економічного розвитку держави. При цьому відбувається дедалі більше розширення бази оподаткування, що слугує фінансовою основою для вирішення всіх соціальних і структурних проблем, навіть на перспективу.

Однак, насправді за умов збереження гіпертрофованого соціального сектору, значної тонізації підприємства, хронічного недофінансування та оновлення інфраструктури й наукових досліджень, потенціал економічного зростання є досить обмеженим, а напруженість, що виникла внаслідок поглиблення диспропорцій в соціальній та економічній системі, призводить до посилення загрози наростання радикальних настроїв у суспільстві. Саме тому країнам не вдається знайти оптимальний баланс між економічними й соціальними пріоритетами фіскального регулювання, що стають особливо чутливими до погіршення світової економічної кон'юнктури та ризикують «впасти жертвами» різноманітних соціальних протестів [93, с. 284].

Схожу ситуацію можемо спостерігати в певні періоди розвитку в нашій державі. Наприклад, на початку 2000-х років основними пріоритетами вітчизняної податкової політики вважалося здійснення поступової лібералізації оподаткування, з одночасним усуненням найбільш загрозливих для фінансових можливостей ухиляння від сплати податків (наявність ситуаційного поліпшення податкового середовища господарювання за рахунок зростання ВВП й незначних зрушень в напрямку вдосконалення механізмів оподаткування й техніки податкового адміністрування) [52, с. 56].

В подальшому стратегія мінімальних трансформацій була замінена на політику радикальних податкових реформ. Ліквідація найбільших диспропорцій під час оподаткування супроводжується спробами використання силових методів подолання корупції в державних фіскальних органах, а додатково акумулювала податкові надходження й скеровувала їх на збільшення соціальних витрат в державному бюджеті (за наявності умов сповільнення зростання ВВП) [48].

Крім того почала спостерігатися відновлення динамічного економічного розвитку при наявності відносно стабільного оподаткування, а в умовах кон'юктурного спаду були зроблені спроби перманентного підвищення податкового навантаження, що були обумовлені наявністю небажання переглядати «популістські» державні соціальні витрати [35].

Зважаючи на вказане, можемо говорити про наявність в нашій державі безсистемних, часто практично протилежних рішень, що приймалися сумнівними способами: проведення радикальних реформ чергувалося із спробами зберегти вже досягнуту (але не зовсім оптимальну) стабільність. Зауважимо, що більшість постсоціалістичних держав ЄС дотримувалися поступовості, незважаючи на здійснення певних помилок в податковій політиці, то наша держава практично «кидалася» з однієї крайності в іншу, що призводило до обмеження потенціалу зростання ВВП навіть у перспективі. Більш того, інколи навіть значні прорахунки, що були пов'язані із значним підвищенням рівня оподаткування не стимулювали необхідність переглянути існуючі підходи щодо трансформації норм вітчизняного оподаткування, навіть за умов наростання інтеграційних процесів. Виникає відчуття того, що більшість реформаторів взагалі не брали до уваги жодного постулату й результату наявних досліджень економічної науки, ні передового світового досвіду щодо підвищення ефективності перерозподільних процесів. Наприклад, на сьогодні вже опублікована чималу кількість робіт пов'язаних з певними питаннями податкових реформ [30, с. 16]. Наприклад, деякі дослідники доводять, що платники податків досить негативно сприймають як проведення необхідних радикальних змін оподаткування (навіть за умов зменшення в перспективі податкового навантаження), так й дотримання надмірної консервативності щодо регулювання податкової сфери. Крім того, в першому випадку в якості де стимулюючого фактору підприємницької діяльності й економічного зростання можемо вважати обмеження можливостей вироблення стратегії бізнесу, а в іншому – відсутність певних очікувань щодо поліпшення податкового середовища в державі.

Крім того, варто розуміти, що проведення радикальних реформ й розрахунки на швидке відновлення економічної активності за умов численних диспропорцій в ринковому господарюванні теж не є доцільним та ефективним. Якщо до всіх негативних наслідків податкового радикалізму додати й наявність тимчасового полегшення, одночасно з яким, зазвичай, приймаються відповідні фіскальні та податкові рішення, не є виключенням, що антикризове податкове регулювання взагалі може перетворитися на своєрідний фактор загострення й консервації рецесії. Ще однією небезпекою є наявність часткових трансформацій, тобто перехідні податкові форми та методи можуть зберігатися на протязі років, оскільки нерідко є передумовою забезпечення досягнення певної економічної рівноваги, котра є вигідною для окремих економічних суб'єктів, однак не для всього суспільства в цілому [24, с. 124].

На підтвердження вказаного додамо, що функціонування вітчизняних спрощених форм оподаткування бізнесу є відображенням вказаного стану речей. Як наслідок, ухвалення необхідних змін до чинних норм податкового законодавства потребують ретельного прорахування та виваження їхніх економічних, соціальних і фіскальних наслідків на протязі короткострокового періоду й на більш віддалену перспективу, а також моніторингу їхніх змін, що повинні органічно вписуватися в податкову систему, сприяючи її покращенню та підвищенню ефективності.

Таким чином, сучасний стан податкової системи та політики в нашій державі на вимагає від неї впровадження будь-яких екстраординарних фіскальних заходів: масштабної лібералізації оподаткування або, навпаки, підвищення рівня перерозподілу ВВП, а лише спонукає та стимулює до проведення соціально-економічних і податкових реформ, що відкладалися роками.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

3.1. Стратегії податкових реформ та гармонізації оподаткування

На сьогодні для більшості країн з постсоціалістичними диспропорціями соціально-економічного розвитку, що тримаються осторонь інтеграційних та глобалізаційних процесів, загроза уповільнення зростання ВВП або рецесії внаслідок їхньої ізоляції може виявитися цілком реальною. Наша держава обрала стратегічний курс інтеграції до ЄС, який визначив основні пріоритети трансформації її соціально-економічної системи. Актуальним стало усунення ознак транзитивності економіки, що вимагає, з одного боку, переходу до європейської практики регламентування й регулювання економічних взаємовідносин, а з іншого – згладжування перекосів її функціонування. Адже, по-перше, економічна співпраця в ЄС здійснюється в рамках уніфікованої інституційної інфраструктури. По-друге, без вирішення проблем, пов'язаних з коригуванням орієнтованої на виробництво переважно низькотехнологічної продукції та енергоємної галузевої структури економіки, практично повною відсутністю інвестицій в інноваційний сектор, тотальною тенізацією фінансово-господарської діяльності суб'єктів ринку та корупцією, а також високим рівнем безробіття малоімовірно, що ЄС буде зацікавлений в Україні як в новій учасниці [26, с. 165].

Крім того, необхідно підвищувати ефективність державного господарювання. Причому не слід максимально зменшувати кількість державних підприємств (у ЄС державний сектор економіки є досить розвиненим) [35]. Потрібно залишити в державній власності існуючі та

профінансувати з бюджету створення нових високоприбуткових виробництв й перейти до європейської практики їхнього управління та функціонуванням.

Паралельно необхідно оптимізувати виробництво державою суспільних благ, оскільки інтеграція України до ЄС не можлива без збереження високого рівня соціальних гарантій одночасно з масштабною перебудовою соціальної сфери та розвитком повноцінної ринкової інфраструктури. Лише ті країни, в яких створені належні умови для довгострокового зростання ВВП, які можуть, здійснюючи інтеграцію в європейський економічний простір, покращувати умови функціонування всього інтеграційного утворення та кожного з учасниць зокрема.

Досягнення всіх пов'язаних з євроінтеграційними прагненнями України цілей потребує формування ефективної стратегії податкової політики (рис. 3.1) [35].

Рис. 3.1. Основні принципи стратегії податкової політики в Україні в умовах інтеграції

Необхідно сформувати такі перерозподільні взаємовідносини, за яких можна буде, спрямувавши трансформаційні процеси в оптимальне русло, максимально гармонізувати вітчизняну соціально-економічну систему із соціально-економічними системами в ЄС. Однак відкритим залишається

питання щодо доцільності при цьому перш за все «сліпого» запозичення податкових механізмів країн-учасниць ЄС.

Фіскальна сфера в державах із розвиненою ринковою економікою підтримує функціонування їх еволюційно сформованої, щодо оптимальної (для них) соціально-економічної організації у суспільному розвитку. Сьогодні у Західній Європі відсутня потреба в радикальних економічних змінах чи соціальних процесах. Орієнтоване на створення однакових умов господарювання для всіх суб'єктів ринку нейтральне оподаткування та лібералізація фіскальних взаємовідносин у цілому, державний бюджет, до якого закладаються переважно поточні витрати та порівняно незначні «витрати на розвиток» найкраще забезпечують ефективне доповнення розвитку сучасних ринкових механізмів фінансової діяльності держави.

На відміну від ЄС, ринкові взаємовідносини в нашій державі є «деформованими» [40, с. 33-34]. Це, з одного боку, обумовлює необхідність компенсаційного державного впливу на соціально-економічні процеси у формі активного фіскального регулювання. Але, з іншого боку, за умов транзитивного господарювання не варто сподіватися, що сучасні європейські фіскальні механізми зможуть забезпечити ефективну фінансову експансію держави.

Податкова політика в нашій державі має бути побудована на основі сприяння масштабним економічним та соціальним трансформаціям, а не лише підтримувати функціонування її неоптимальної соціально-економічної системи тощо. Крім того, навіть найбільш прогресивні фіскальні форми часто є неефективними та деформуються за відсутності свого традиційного базису – розвиненої ринкової економіки. Тому формування відповідного поточного розвитку інституційного середовища та спрямованого на подальші ринкові трансформації оподаткування – є найкращою можливістю оптимізувати фінансову діяльність держави й таким чином вирішувати складні соціально-економічні проблеми.

Однією з останніх стратегічних моделей оподаткування в нашій державі за умов війни є податкова реформа «10-10-10-3%», ключові моменти котрої представлені:

- скороченням оподаткування праці, базового споживання та інвестицій;
- збільшенням оподаткування екологічного забруднення, видобутку корисних копалин та споживання цигарок, алкоголю, нафтопродуктів;
- мінімізацією дискреції (вирішенням чиновниками та державними органами відповідних питань на власний розсуд), у тому числі – за рахунок заміни податку на прибуток податком на виведений капітал;
- впровадженням набору інструментів для переходу на cashless (з превалюванням безготівкових операцій) економіку;
- переходом до моделі оподаткування 10-10-10-3% [44].

Використання адаптованих до сучасних умов господарювання України податкових пільг та регуляторних можливостей оподаткування загалом, підвищення фіскальної ефективності податкової системи за рахунок детінізації економічних взаємовідносин (для фінансування значних обсягів витратів «бюджетів розвитку» та розширення соціальної складової функціонування держави) забезпечать зростання ВВП на основі трансформаційних зрушень.

В свою чергу, з прогресивними соціально-економічними змінами можна буде поступово уніфікувати фіскальні взаємовідносини в Україні з європейськими та розпочати процес інтеграції. Головне – переконати європейське співтовариство у тому, що Україна перейшла від декларацій до реального втілення своїх євроінтеграційних намірів. Крім того, немає необхідності наводити в Україні податкову політику у відповідність до єдиного європейського зразка. Незважаючи на посилення інтеграційних процесів, податкова політика у кожній із країн ЄС має свої особливості [47, с. 56]. Що повинно обов'язково мати місце й в нашій державі.

Найбільш яскраво вираженими є національні особливості податкової політики в колишніх країнах соціалістичного табору – нових учасницях ЄС. Ринкові перетворення у кожній з них відбувалися за власним сценарієм із орієнтацією на кращі зразки функціонування соціально-економічних систем різних високорозвинених країн ЄС, що позначилося на розвитку їхнього оподаткування [55].

Крім того, таким країнам, як Польща, Словенія, Угорщина та Чехія, вдалося досить швидко здійснити базові ринкові трансформації соціально-економічної організації та успішно запровадити чимало західноєвропейських податкових форм [59]. Інші нові учасниці ЄС, наприклад Болгарія, Естонія, Литва, Латвія, Румунія, мали найгірші стартові трансформаційні можливості, а тому їхні податкові системи по сьогодні зберігають чимало транзитивних особливостей [63, с. 44]. В той же час загальними рисами формування фіскальних взаємовідносин у цих країнах, на відміну від більшості учасниць ЄС – країн з розвинутою ринковою економікою, на сьогодні є заходи щодо зміцнення податкового потенціалу шляхом детінізації економіки та організації масштабних структурних соціально-економічних зрушень.

Звичайно, досвід ринкових трансформацій нових учасниць ЄС має цінність для України з погляду формування бачення орієнтованих на європейську інтеграцію соціально-економічних та фіскальних реформ і розробки стратегії їхньої реалізації. Варто вказати на доцільність, за певних умов та застережень, запозичувати окремі «східноєвропейські» податкові механізми трохи модифікувавши їх [71, с. 54].

Однак необхідно зрозуміти також те, що немає жодного позитивного прецеденту інтеграції в ЄС країни з такими стартовими можливостями ринкових трансформацій та сучасним розвитком соціально-економічної системи й державних фінансів як в Україні. Ні Польща, ні країни Балтії не переживали тривалих економічних криз, обумовлених значними структурними деформаціями, і не відчували деструктивного впливу численних безсистемних податкових змін. Нашій державі необхідно

виробити власну, відповідну саме її економіко-інституційному базису податкову стратегію сприяння ринковим перетворенням, яка враховуватиме перспективу інтеграції до ЄС [78, с. 55].

Причому на сучасному етапі трансформації дуже корисним може бути використання досягнень кращих практик регулювання економіки та фіскальної сфери. Розвитку соціально-економічної системи в Україні та деяких постсоціалістичних країн властиво багато спільних рис, а тому є підстави вважати, що ефективні саме в таких країнах інструменти податкової політики не виявляться абсолютно неефективними в Україні. Й навпаки – їхні прорахунки в організації фінансового корегування державою відтворювальних процесів можуть застерегти від ухвалення помилкових податкових рішень у нашій державі.

Втім, необхідно також враховувати, що в деяких таких постсоціалістичних країнах спостерігається зміцнення їхнього економічного та фіскального потенціалу за рахунок активного розвитку галузей економіки, пов'язаних з експортом енергоресурсів, завдяки чому створюються умови для лібералізації оподаткування. В Україні такого покращення соціально-економічної та фіскальної ситуації допоки не передбачається. Крім того, деякі країни обрали шлях ринкового трансформування економіки, соціальної сфери та державних фінансів, не орієнтований спочатку на інтеграцію до ЄС. Це створює перешкоди для запозичення податкових механізмів найближчим часом і більш віддаленої перспективи.

Зазначимо також, що розвиток податкової системи в Україні не має орієнтуватися на фіскальну модель Швеції [82, с. 106]. Високий рівень оподаткування виправдовує себе лише за ефективного державного господарювання, а вітчизняні перерозподільні взаємовідносини є неоптимальними, та вирішення даної проблема потребує тривалого часу. Крім того, суттєве підвищення податкового навантаження – є радикальним заходом, який навряд чи покращить динаміку зростання ВВП навіть після завершення ринкових соціально-економічних перетворень [88].

Мало прийнятною для нашої держави є також перспектива трансформації її податкової сфери з урахуванням досвіду Великої Британії. Навіть в умовах посттранзитивного господарювання податкова система не може бути стабільною, а відносно незначна фіскальна ефективність ПДВ та розвинене оподаткування майна не відповідають традиціям вітчизняної фінансової діяльності держави.

Водночас поступове запровадження окремих елементів соціально орієнтованих податкових систем Франції та Німеччини може оптимізувати податкову політику в Україні, забезпечивши її інтеграцію до ЄС, а також сприяти вирішенню цілої низки проблем представлених:

- низькими темпами економічного зростання до війни: на сьогодні, за прогнозами Міністерства економіки, можемо говорити про дуже низькі темпи відновлення економіки (4% у 2023 році порівняно з падінням у 35% у 2022 році), якщо не вдається до ухвалення «проривних рішень»;

- високим рівнем тінізації економіки: за різними оцінками, 30-45% вітчизняної економіки є неофіційною;

- низьким рівнем економічних свобод: наша держава – 126 в рейтингу економічної свободи, 77 в рейтингу Global entrepreneurship index [89];

- високим рівнем корупції (в тому числі в податковій сфері): за різними оцінками, в митній та податковій сфері це близько 100-300 млрд. грн. щорічно;

- високим рівнем оптимізації (ухиленням від сплати) податків: до 90% бізнесів змушені шукати спосіб оптимізувати виплати заробітної плати, 70% оптимізують сплату ПДВ тощо (дослідження Advanter Group);

- високим рівнем тиску податкової на бізнес (блокуванням податкових накладних, вимаганням хабарів, відмовою відшкодувати ПДВ тощо – більше 20% підприємців стикнулися з таким явищем протягом останніх 2 місяців);

- відсутністю належного доступу бізнесу до фінансового ресурсу – мова йде не про «довгі дешеві» гроші, а про пенві адекватні фінанси;

- недостанім ефектом від реформування податкової системи – в першу чергу адміністрування податків – проведених починаючи з 2014 року;
- низьким рівнем іноземних інвестицій та внутрішніх капітальних інвестицій;
- сировинним характером економіки і експорту нашої держави [94].

Крім стратегічних напрямів податкових реформ повинно бути чітко окреслено й коло завдань щодо гармонізації податкового законодавства, котрі можуть бути представлені:

- уніфікацією ставок ПДВ й акцизів;
- нарахуваннями у фонд заробітної плати (чи коштів праці), ставок податку на доходи фізичних та юридичних осіб;
- єдиними правилами оподаткування інвестиційного доходу;
- узгодженням адміністрування податкової системи;
- формуванням спільної бази та спільним узгодженням відповідних ставок оподаткування (щонайменше їх мінімальних значень) на загальноєвропейському рівні;
- скоординованим розподілом податкових надходжень;
- запровадженням дуалістичного податку DIT, що передбачатиме оподаткування за єдиною ставкою інвестиційного доходу;
- уніфікацією оподаткування дивідендів і банківських депозитів;
- запровадженням мінімальних ставок податку на прибутки компаній [51, с. 66-67].

Як видно зі сторони державного керівництва в секторі оподаткування зроблено цілу низку важливих кроків. Найважливішим, що об'єднує вказані кроки – є здійснення та дотримання на належному рівні активізації регулюючої та стимулюючої складових податкової системи, зокрема, тих, що є спрямованими на активізацію підприємницької діяльності й активності та послаблення суттєвого податкового тиску на суб'єктів господарювання. Однак вказані важливі кроки, можуть бути нівельовані, якщо максимально не

враховувати наявність потенційних факторів впливу на ефективність функціонування податкової системи. Такими факторами можемо вважати поведінкові, економічні та організаційні [55].

Поведінкові фактори мають ґрунтуватися, здебільшого, на усталених національних моделях, стереотипних сценаріях та типах економічної поведінки платників податків та їхніх очікувань, що мають втілюватися за рахунок прийняття виважених та ефективних економічних рішень з метою досягти необхідних психологічних ефектів.

Економічна складова повинна поєднувати такі компоненти, які сприятимуть економічному розвитку й сталому зростанню представлені: оптимальним рівнем податкового навантаження, стимулюванням сфер та галузей виробництва з метою усунути структурні дисбаланси та забезпечити необхідні надходження фінансових ресурсів до бюджету.

Організаційні фактори покликані вибудовувати на основі врахування групи поведінкових факторів, маючи на меті максимізувати очікування економічні ефекти. Саме у такій послідовності повинна відбуватися ефективна побудова нових векторів розвитку вітчизняної податкової системи [32, с. 355-356].

Зважаючи на вказане, можемо стверджувати, що доцільним є здійснення активізації наступних напрямів, представлених:

1. Нагальною є потреба формування національної податкової свідомості й податкових традицій серед платників податків. В основу вказаного має лягти підвищення рівня фінансової грамотності населення, посилення розуміння власної відповідальності кожного з платників податків за становлення і розвиток держави, регіону, громади, де саме проживає той чи інший платник податків. Також потребує обов'язкового встановлення й причинно-наслідкові взаємозв'язки: «сплата податку – належний рівень достатку й процвітання» й «ухиляння від оподаткування – покарання, занепад» [55], що можливо втілити шляхом здійснення активної соціальної реклами, масових роз'яснень тощо.

2. Намагання відновити соціальну справедливість в оподаткуванні. При цьому варто зосередитися не тільки на процесах оподаткування праці й доходів фізичних осіб, але й на ефективності діяльності підприємств. В такому руслі, доцільним є повернення до прогресивної шкали ставок податку. Водночас, варто здійснити фіксацію на державному рівні діючих соціальних складових, зокрема, неоподаткованого мінімуму (для фізичних осіб – на рівні встановленого прожиткового мінімуму, для юридичних осіб – в розмірі мінімально допустимого рівня прибутку, що не буде підпадати під оподаткування) [35], а також, з відповідним врахуванням вищевказаної пропозиції, є доречним переглянути існуючу систему пільг.

3. Актуальним є акцентування уваги на державній ролі в економічному житті кожного із громадян як певного інституту, що допомагає втіленню спільних цілей та пріоритетів. Для цього варто створити прозорий та зрозумілий механізм функціонування податків, відкрити й доступну для всіх інформацію щодо існуючих потреб (видаткова частина державного чи місцевого бюджету) та наявних ресурсів й можливостей (доходів), із особливим висвітленням особистої участі кожного із них [44]. Створення та дотримання такої відкритості сприятиме та стимулюватиме не тільки відновлення рівня довіри платників податків до держави, але й дозволить усвідомлювати можливі наслідки від порушень у сфері податкового законодавства.

Особливості функціонування вітчизняної податкової системи протягом всього періоду незалежності призводить до великої кількості заперечень та неузгоджень. При цьому вектори її подальшого розвитку завжди були сталими: збереження прихованої фіскалізації й посилення податкового тиску з одночасним пом'якшенням умов оподаткування для окремо взятих видів платників податків. Зростання рівня активності вказаних змін припадає до початку економічних перетворень, викликаних пандемією 2019 року, в результаті чого, наша влада почала все таки прислухатися до

загальносвітових тенденцій: необхідності здійснення переходу від податкової політики тиску до політики податкового стимулювання й підтримки бізнесу.

Як наслідок, почали вибудовуватися певні вектори щодо гармонізації вітчизняної податкової системи. Серед пріоритетів варто назвати активізацію поведінкових факторів впливу, котрі, на підйомі рівня національної свідомості, спроможні створити нове вітчизняне економічне диво. Саме за умов відповідного усвідомлення платниками податків залежності рівня власного добробуту від рівня державного економічного розвитку, за допомогою використання ефективних інструментів соціальної, економічної та організаційної сфери, є можливим формування якісно нової моделі економічної поведінки, а в подальшому й нової моделі податкової системи [43, с. 44-45].

Таким чином, стратегія податкового регулювання в Україні має відповідати її соціально-економічному середовищу та враховувати перспективу уніфікації її податкових взаємовідносин із організацією перерозподілу ВВП до ЄС та гармонізацією податкових механізмів. Причому на етапі подальшого розвитку необхідно впроваджувати ефективні перерозподільчі інструменти подолання транзитивності економіки та запозичувати, якщо є позитивний досвід використання у схожих умовах, податкові механізми нових країн ЄС, а після ринкових перетворень – поступово трансформувати національне оподаткування, надаючи йому рис найбільш прийнятних для України податкових моделей Франції та Німеччини. Під час коригування встановленого в нашій державі рівня оподаткування необхідно враховувати й той факт, що за його деформованого ринкового господарювання, з одного боку, не слід значно збільшувати податкове навантаження на суб'єкти ринку, а з іншого – не уникнути розширення фінансової діяльності держави в рамках сприяння економічному зростанню та ринкових трансформацій.

3.2. Шляхи підвищення ефективності податкової політики в умовах інтеграції

Курс на інтеграцію нашої держави до європейських структур – це стратегічна мета, що дозволить нам успішно реалізувати національні інтереси й зміцнити позиції у світовому співтоваристві. Саме орієнтування на європейські держави та інституції дозволять нашій державі увійти до кола високо розвинутих країн світу.

Сучасна вітчизняна податкова політика має орієнтуватися на побудову сталюї й зрозумілої системи оподаткування, забезпечувати збалансованість інтересів держави й платників податків. Надзвичайно важливим є створення єдиних справедливих, прозорих й зрозумілих правил нарахування й сплати державних податків.

На сьогодні можемо виділити низку основних напрямів реалізації вітчизняної податкової політики на шляху до євроінтеграції представлених певними положеннями.

1. Наближенням норм вітчизняного податкового законодавства до існуючих європейських норм задля зміцнення економічних взаємозв'язків між сторонами. За таких умов прийнято Податковий кодекс, що здійснює ратифікацію міжнародних договорів щодо усунення подвійного оподаткування й запобігання податковим злочинам; розробкою національних стандартів у сфері трансфертного ціноутворення тощо. Наприклад, у 90-х роках, відразу після ратифікації Верховною Радою України набула чинності Угода про партнерство та співробітництво між ЄС та нашою державою, основною метою якої було створення належної правової бази для інтеграції нашої держави у європейську спільноту [35]. Вказане було покликане сприяти подальшому зростанню вітчизняної економіки й поступовому зростанню рівня добробуту наших громадян до рівня країн-членів ЄС,

стимулювати підприємницьку діяльність. Необхідність адаптувати податкове законодавство стало правовою основою інтеграції нашої держави до ЄС.

2. Вдосконаленням норм податкового законодавства й зменшення кількості податків. Вітчизняна податкова система потребує ґрунтовного подальшого реформування у відповідності до кращих загальноєвропейських практик. В першу чергу це стосується переліку певних податків, представлених:

- податком на прибуток;
- податком на додану вартість;
- акцизним податком;
- податком на доходи фізичних осіб;
- соціальні податки (табл. 3.1) [28, с. 11].

Крім того, починаючи з 2014 року в нашій державі почала діяти одна з найнижчих ставок податку на прибуток серед європейських країн, що стимулюватиме, на думку більшості дослідників, залучення іноземних інвестицій за рахунок дешевого капіталу [35].

Таблиця 1

Ставки окремих податків в Україні та окремих країнах ЄС

Країни	Податок на прибуток, %	ПДВ, %	Акцизний податок, %	ПДФО, %	Соціальний податок, %
Україна	18	20	33,8	18	22
Польща	19	23	25,3	17-32	35,85
Литва	15	21	35,2	15	21,27
Латвія	20	21	27,2	25	34,09
Естонія	20	20	38	20	37,4
Білорусь	18	20	39	13	35
Болгарія	10	20	21,5	10	32,8
Угорщина	19	27	26,4	15	35,5
Бельгія	25	21	44,5	25-50	38,07
Німеччина	30	19	21,5	14-45	40,21
Австрія	25	20	33,7	20-55	39,5
Франція	28	20	50	22,5-59,6	68
США	12-21	4-11	9,8	10-37	15,3

Вагомий аспект в порядку стягнення податку на прибуток в країнах-членах ЄС – це наявність інвестиційних пільг. Надання таких пільг, зазвичай, відбувається у формі права на здійснення прискореної амортизації об'єктів основних засобів чи можливості використання компаніями податкового вирахування на вказану суму витрат, що отримані від здійснення наукової, дослідної чи інноваційної діяльності.

Вагомий аспект порядку стягнення податку на прибуток в країнах-членах європейської спільноти – це наявність інвестиційних пільг. Вказані пільги, зазвичай, можуть надаватися у вигляді права на прискорену амортизацію об'єктів основних засобів чи на можливість використовувати компаніями податкове вирахування на суму витрат, що є отриманими від здійснення наукової, дослідної чи інноваційної діяльності.

Крім того, рівень податку з доходів фізичних осіб ставки в нашій державі є, навпаки, низькими й такими, що не враховують наявну структуру доходів нашого населення. Зокрема, в Бельгії ставки даного податку можуть коливатися від 25 % до 50%, в Греції – до 40% [21]. Зауважимо, що більшість європейських країн створили й використовують прогресивну шкалу оподаткування доходів власних громадян. А в багатьох економічно розвинених країнах світу частина доходів їхніх громадян взагалі звільняється від податку на доходи фізичних осіб [61]. Всі країни-члени ЄС використовують податок на додану вартість, обов'язкова наявність якого прописана нормами 112 Директиви ЄС (від 28 листопада 2006 року). Ця ж Директива встановлює мінімальну стандартну ставку в розмірі 15% із можливістю, за потреби, її перегляду. Варто також вказати, що у відповідності до Директиви держави-члени ЄС наділені правом використовувати одну чи дві знижені ставки оподаткування, однак навіть така ставка не може бути нижчою 5% [87].

3. Взяття курсу на налагодження активної та плідної співпраці з представниками бізнесу, проведення необхідних для покращення ефективності податкової політики діалогів-зустрічей, в тому числі з

представниками іноземних інвесторів, транснаціональних корпорацій, дипломатів тощо. Варто наголосити, що останнім часом вітчизняна податкова служба звертає особливу увагу на представників великих платників податків, зокрема, на транснаціональні корпорації, котрі володіють суттєвими виробничими потужностями в нашій державі. Більшість з таких корпорацій, нажаль, лише меншу з можливих частин власних прибутків.

Варто наголосити, що в основу національних стандартів трансферного ціноутворення, котрі визначаються вітчизняною податковою службою покладено принцип «точки прибутку», тобто сплата податків повинна відбуватися в країнах отримання прибутку [89]. Зокрема, певні фінансово-промислові групи, що функціонують в нашій державі, вдаються до встановлення статусу банкрут для власних українських філій, а прибуток виводять за межі держави з пільговим оподаткуванням. Вказане є прямим порушенням податкового законодавства і призводить до зменшення надходжень до державного бюджету.

4. Політика співробітництва та взаємодопомоги між податковою службою та фіскальними органами країн-членів ЄС спрямована на подальше посилення міжнародної співпраці (рис. 3.2).

5. Підвищення інвестиційної привабливості нашої країни й покращення умов для ефективного залучення інвестицій. Варто вказати, що ДПС досить часто виступає ініціатором створення національного рейтингу рівня ділової активності й визначення індексу інвестиційної привабливості та активності серед вітчизняних підприємств. ДПС наголошує на необхідності залучення до вказаного проекту представників провідних аудиторів для здійснення реального оцінювання рівня ділової активності в нашій країні й відображення реального рівня ділової активності.

Більшість наявних іноземних інвесторів під час налагодження співробітництва з вітчизняною ДПС звертають основну увагу саме на особливості відшкодування ПДВ [4, с. 15-16]. У 2019 році із числа заявлених до відшкодування 16,3 млрд. грн. підприємств із капіталом європейського

походження отримали тільки 7,4 млрд. грн. Однак у 2020 році за наявності загальної ставки 15,4 млрд. грн. виплати становили 16,1 млрд. грн., тобто відбулося погашення попередніх боргів. Вказане досить позитивно вплинуло на рівень залучення нових іноземних інвестицій й подальшого нарощування компаніями власних виробничих потужностей в нашій країні. Зокрема, внаслідок автоматичного відшкодування ПДВ, 168 іноземних компаній в нашій країні за перший квартал 2022 року змогли отримати 5 млрд. грн., в тому числі й підприємства, котрі володіють європейським капіталом отримали 3,6 млрд. гривень [64].

6. Тенденція підвищення ефективності функціонування органів різного рівня та перетворення ПДС з контролюючого органу на своєрідну сервісну службу (формування необхідних сервісних центрів платників податків, котрі будуть виступати в ролі спеціальних установ, що орієнтуватимуться на надання консультацій та інших послуг, що будуть пов'язані з питаннями оподаткування: взяття на облік, надання допомоги щодо складання необхідної звітності, прийом звітів, видача необхідних довідок тощо). Вітчизняна податкова служба протягом останніх років суттєво зменшила (майже у три рази) кількість перевірок платників податків – юридичних осіб й перейшла на електронну форму звітності. Як наслідок, основну увагу в своїй діяльності податкова служба спрямовує на здійснення ефективного адміністрування податків й суттєве зменшення бюрократичних процедур.

7. Систематичне проведення активної інформаційної та роз'яснювальної діяльності серед населення (проведення різноманітних конкурсів серед дітей та молоді, презентацій для визначення сумлінних платників податків, налагодження співпраці з ЗМІ тощо) [70, с. 45-46]. Діяльність представників податкових органів повинна бути спрямованою на покращення репутації податкових інспекторів й підвищувати сумлінність платників податків.

8. Стимулювання активного залучення сучасних інформаційних технологій та їхнього поширення серед платників податків. Вказане дозволятиме:

– поглиблювати співпрацю між фіскальними органами й платниками податків;

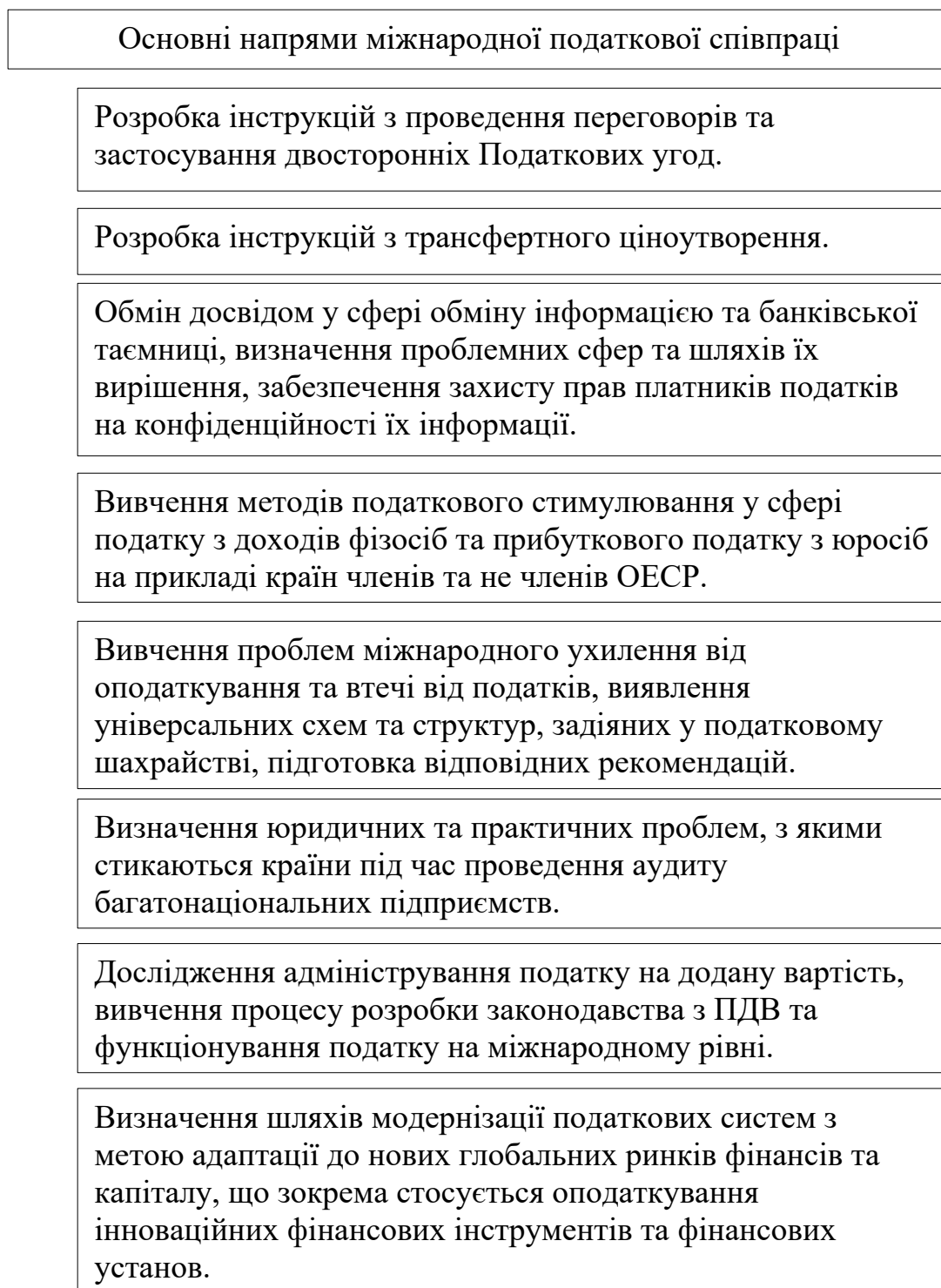

Рис. 3.2. Основні напрями податкової співпраці

- розширювати спектр послуг ДПС;
- підвищувати рівень дотримання норм податкового законодавства платниками податків тощо [35].

Зокрема, завдяки впровадження електронних засобів обміну інформацією відбулося зменшення кількості особистих контактів платників податків з органами ДПС. Наприклад, якщо у 2010 році лише 39% платників податків використовували електронну форму подання податкової зв'язності, то у 2021 році цей показник складав вже більше 90% [57]. Крім того здійснюються систематичні заходи щодо створення та підтримування на належному рівні функціонування єдиного веб-порталу податкового відомства, аби об'єднувати електронні сервіси обслуговування платників 27 веб-сайтів територіальних органів в один [35]. Як наслідок, за допомогою вказаних сучасних технологій ДПС зможе вдосконалити процеси управління з метою більш якісно обслуговувати платників податків, знизити витрати праці й підвищити ефективність процесів операційної діяльності.

Варто наголосити, що вітчизняна податкова політика у відповідності до євро інтеграційних процесів потребує тривалого та виваженого внесення багатьох коректив в сфері оподаткування. Вказані корективи повинні стосуватися, в першу чергу:

- надання необхідних пільг для розвитку пріоритетних галузей вітчизняної економіки (сільського господарства, альтернативних джерел енергії тощо);
- створювати належні умови для малого бізнесу (спрощення реєстрації, встановлення зручної та необтяжливої сплати податків, звільнення від сплати податків на початку діяльності малих підприємств тощо) [47, с. 33-34].

Крім того, податкові органи здебільшого надають перевагу великому бізнесу й залученню іноземного капіталу. Як наслідок, малий та середній бізнес практично не відчують належної підтримки зі сторони держави, що призводить до того, що органи ДПС мають орієнтуватися на наявний досвід

країн-членів ЄС щодо налагодження тісної співпраці з представниками середнього та малого бізнесу. Варто наголосити, що наявне податкове стимулювання в країнах-членах ЄС ґрунтується на застосування прогресивної шкали оподаткування, а лєвова частка бюджету країни-члена ЄС формується за рахунок здійснення відповідних надходжень від платників податків – фізичних осіб, а не лише підприємств [44].

Також надання значної підтримки потребує вітчизняний аграрний сектор, що є запорукою зміцнення нашої економіки. Головною функцією таких пільг може стати надання стимулу для розвитку галузі й підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на міжнародному ринку.

На сьогодні в нашій державі створено таку податкову систему, котра здатна мобілізувати необхідні кошти для розпорядження держави, тобто податки виконують, в першу чергу, фіскальну функцію. Водночас для більш ефективного здійснення їх перерозподілу відповідно до встановлених цілей економічного та соціального розвитку, і як наслідок, подальшого підвищення регулятивної функції податкової системи є необхідним її подальше вдосконалення враховуючи наявний позитивний зарубіжний досвід. Проведений аналіз досвіду прогресивних моделей оподаткування, котрі ефективно використовуються в таких зарубіжних країнах, як Італія та Латвія, що є свідченням того, що певні окремі їхні елементи доцільно адаптувати до вітчизняних умов задля вдосконалення регулятивного характеру економічного впливу [62]. Насамперед це стосується визначення шкали величин доходу та відповідних податкових ставок для кожного рівня доходу суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Крім того для встановлення та дотримання системного вдосконалення вітчизняної податкової політики й податкової системи є доцільним вирішення певних завдань, представлених:

- підвищенням прозорості сплати податків, запровадження спрощених процедур адміністрування податків для платників;
- формуванням податкової культури суб'єктів господарювання;

– забезпеченням надійної системи податкового контролю, котра не обтяжуватиме платників податків, але й обумовлюватиме належний рівень відповідальності за вчинення податкового правопорушення [68, с. 75].

Для відновлення позитивної економічної динаміки є необхідною переорієнтація вітчизняної податкової політики та податкової системи на переважно регулюючу/стимулюючу функцію. Результатом повинна стати покращення інвестиційного клімату країни та стимулювання інноваційно-інвестиційної активності суб'єктів господарювання, що є перспективою подальших досліджень.

Таким чином, вітчизняна податкова політика намагається здійснюватися у відповідності до обраного курсу євроінтеграції, активно використовуючи кращі практики країн-членів ЄС. Однак основні її напрями обумовлені, в першу чергу, рівнем наповнення бюджету й політичною ситуацією в нашій країні. Зважаючи на це можемо стверджувати, що в нашій державі не приділяється достатньо уваги майновому оподаткуванню, подальшому зменшенню податкового тиску на суб'єкти господарювання, надання галузевих пільг й удосконалення методичного інструментарію для визначення податкового навантаження на платників податків.

ВИСНОВКИ

Завдання публічного управління, адекватного сучасному стану соціально-економічних взаємовідносин, вимагає, на нашу думку, певної смислової трансформації: від забезпечення задоволення суспільних потреб до забезпечення вирішення системи завдань соціально-економічного розвитку суспільства за умови збереження та зростання економічного потенціалу суб'єктів господарювання. Слід наголосити, що вказане, на нашу думку, можна досягти лише шляхом застосування в системі державного регулювання податкових механізмів та інструментарію, що дозволяють дезінтегрувати показники економічного ефекту державного регулювання до рівня суб'єктів господарювання.

В процесі написання роботи було зроблено наступні висновки:

1. Наголошено, що сутністю податкової політики як значущого фактора формування економічних взаємовідносин, спрямованого на підвищення соціально-економічного потенціалу економіки країн-учасниць ЄС та країн кандидатів є система державного регулювання економіки, але не як інструмент лише публічного управління, а як державна система принципів та умов формування податкових взаємовідносин, що накладає обмеження для розроблення податкових політик різних учасників податкових взаємовідносин як всередині європейської спільноти, так і за її межами. Податкова політика є сукупністю та процесом реалізації заходів щодо зміни елементів податкових систем. У рамках її здійснення складається баланс функцій оподаткування: фіскальної, регулюючої та розподільчої. Еволюція інтеграційних процесів у Європі вимагає на сьогодні гармонізації податкових систем країн-членів, що забезпечить реальну можливість виробляти та здійснювати спільну податкову політику в ЄС, а отже просуне інтеграцію на більш високий рівень, зробивши її глибшою.

2. Податкова політика в умовах євроінтеграції має такі основні цілі:

- усунення податкових кордонів у рамках забезпечення однакових конкурентних умов для суб'єктів господарювання;
- об'єднання та уніфікація внутрішнього ринку ЄС як основної рушійної сили інтеграційних процесів у регіоні;
- приведення у відповідність структури податкових систем, порядку стягнення основних податків та податкових платежів у всіх країнах-учасницях ЄС.

Доводиться констатувати, що фактично в ЄС досі не створено єдиного податкового простору, що, безумовно, ускладнює функціонування єдиного внутрішнього ринку. У той же час важливо наголосити, що за піввікову історію практики інтеграції національних систем оподаткування країн-учасниць у контексті розвитку ЄС встановлено загальні засади податкової політики, які характеризуються:

- узгодженням правового регулювання;
- синхронністю прийняття гармонізованих нормативно-правових актів;
- послідовністю етапів гармонізації;
- пріоритетністю міжнародних угод над національним законодавством.

Ці принципи, у свою чергу, зумовлюють необхідність системного підходу до діяльності національних податкових систем, основними напрямками якої у ЄС стали:

- гармонізація стягування непрямих податків (ПДВ та акцизів);
- уніфікація оподаткування суб'єктів ринку.

3. Стратегії податкових реформ та гармонізація оподаткування в умовах інтеграції – це процес, який має конкретні напрямки розвитку, свою динаміку. Європейські країни роблять спробу оптимізувати оподаткування (впроваджувати нові податкові технології на основі самооподаткування, підтримувати високий рівень соціальних стандартів тощо). Загальні тенденції оподаткування, що склалися в Європейському Союзі, мають стати

орієнтиром для процесу адаптації податкових систем країн, які прагнуть вступити в ЄС. Наразі очевидно, що Україні необхідно швидше приєднатися до цього процесу, а ті сфери, які поки що найменш гармонізовані в ЄС, розвивати за власним «фіскальним сценарієм», тобто відповідно до моделі бюджетно-податкової політики, яку здійснює держава. Загальні пріоритети повинні характеризуватися:

- зменшенням обтяжливості вітчизняної податкової системи;
- подальшим скороченням податків і платежів;
- вирівнюванням наявних диспропорцій оподаткування;
- зосередженням на використанні інноваційних методів адміністрування;
- обмеженням економічно необґрунтованих преференцій в оподаткуванні;
- удосконаленням наявних податкових інструментів стимулювання підприємництва;
- формуванням податкової культури та психологічного сприйняття бізнесом та населенням державних дій у сфері податкової політики.

Процеси проведення податкових реформ та гармонізації оподаткування в сфері вітчизняної податкової системи до європейських стандартів повинні мати еволюційний характер і напередодні нового етапу інтеграції базуватися на економічній і політичній стабільності в країні.

4. Трансформація парадигми податкової діяльності української держави передбачає кардинальне переосмислення її призначення, завдань, показників ефективності. Проведення податкової реформи повинно стати інструментом реалізації нової доктрини податкової діяльності держави, яка була б релевантною інституційним змінам у суспільстві та цільовим орієнтиром економічного розвитку з відповідним механізмом їхнього забезпечення і базувалася б на інноваційній основі. Це, в свою чергу, вимагає кардинального перегляду ідеології податкової діяльності держави, яка б не створювала конфлікту інтересів у громадянському суспільстві та формувала

передумови для економічного зростання й інвестиційної привабливості. Необхідно запровадити чіткі інституційні норми оподаткування, позначити виважені унормовані правила, за якими платникам буде комфортно виконувати свої обов'язки зі сплати податків. Важливо, щоб держава, здійснюючи податкову реформу, враховувала інтереси платників податків – фізичних і юридичних осіб (зменшення податкового навантаження), громад (залучення фінансових ресурсів для здійснення самоврядування), усього громадянського суспільства, їх готовність позитивно сприйняти пропоновані зміни.

Здійснюючи податкову діяльність, держава у разі проведення глибокої податкової реформи також має спиратися на методологічні підходи, які вироблені світовою науковою спільнотою, а саме:

- удосконалення податкової системи не повинно суперечити ефективному розподілу ресурсів;
- система адміністрування повинна стати простою і відносно недорогою у застосуванні;
- податкова система має бути гнучкою, тобто спроможною швидко реагувати (в окремих випадках автоматично) на інституційні зміни;
- повинен реалізовуватися принцип політичної відповідальності перед громадянським суспільством, тобто податкові реформи мають за допомогою ефективних механізмів переконати людей у тому, що вони платять для того, щоб політична система була спроможною точніше відображати їхні інтереси;
- податкова система має бути справедливою щодо кожного громадянина.

На сьогодні очевидно, що зміни у оподаткуванні мають бути узгодженими між собою та органічно вписуватися в функціонуючу податкову систему. Оскільки, по-перше, розвиток соціально-економічних систем та державних фінансів в Україні, постсоціалістичних країнах ЄС і, тим більше, у країнах із розвинутою ринковою економікою має безліч відмінностей. Тому спроби запозичення досвіду європейського

оподаткування за допомогою накладання прогресивних для об'єднаної Європи механізмів в економіко-інституційне середовище України може призвести до негативних економічних та фіскальних наслідків. По-друге, конвергенція оподаткування в ЄС – це процес, який має певні напрями розвитку та динаміку. Не можна орієнтуватися лише на сучасні досягнення податкової гармонізації. Країни ЄС намагаються оптимізувати своє оподаткування, отже, лише осмислення принципів даної оптимізації може бути орієнтиром для побудови податкового регулювання в Україна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамченко Н. А. Зарубіжний досвід оподаткування фізичних осіб: минуле та сучасність / Н. А. Абрамченко // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. – 2015. – № 5. – С. 63-68.
2. Акімова Л. М. Становлення системи економічної безпеки держави в Україні: сутність, рівні, складники / Л. Акімова // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2018. – № 1 (19). – С. 1-11.
3. Американський реформатор розповів як перетворити Україну на заможну державу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nv.ua/ukr/publications/amerikanskij-reformator.htm>
4. Андрієнко К.О. Актуальні проблеми податкової політики / К.О. Андрієнко // «Соціум. Наука. Культура». – 2015. – № 14. – С. 14-24.
5. Андрущенко В.Л. Податкові системи зарубіжних країн / В. Андрущенко. – К. : Комп'ютер прес, 2016. – 326 с.
6. Баранов С.О. Ухилення від сплати податків як основний чинник тіньової економіки / С. Баранов // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 12. – С. 102-106.
7. Баранова В.Г. Податкова система: Навчальний посібник / Баранова В.Г., Дубовик О.Ю., Хомутенко В.П. – Одеса: ВМВ, 2017. – 344 с.
8. Белова А. В. Питання співвідношення принципів податкового права та принципів оподаткування / А. В. Белова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право. – 2015. – Вип. 20. – С. 223-226.
9. Бізнес та Гетманцев обговорили, як підтримати економіку в умовах війни [Електронний ресурс] // Дебет-кредит. – Режим доступу : <https://news.dtkr.ua/taxation/pdv/75841>.

10. Бойко О. Ефективність системи податкового адміністрування в Україні / О. Бойко // Вісник Демократичне врядування. – 2017. – № 20. – С. 79-87.
11. Бойко О. Специфіка податкових систем України і країн європейського союзу та їхній порівняльний аналіз / О. Бойко // Ефективність державного управління. – 2016. – № 4 (49). – Ч. 2. – С. 322-328.
12. Бугайчук В. Я. Сучасна податкова система України та необхідність її реформування [Електронний ресурс] / В. Бугайчук. – Режим доступу : <http://esnuir.cenu.edu.ua/jspui/handle/123456789/9698>.
13. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/Text>.
14. Бюджетно-податкова політика: способи формування та реалізації/ Фінансова аналітика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.finalearn.com>
15. Вареник В.М. Оцінка бюджетної безпеки України/ В.М.Вареник // Європейський вектор економічного розвитку. – 2015. – №1(18). – С. 33-43.
16. Варналій З. С. Податкова система України: проблеми функціонування та шляхи реформування / З. Варналій // Економіка і регіон. – 2017. – № 5. – С. 5-9.
17. Вознюк О. Б. Податок на доходи фізичних осіб та його вплив на формування доходів місцевих бюджетів // О. Б. Вознюк / Науковий вісник НЛТУ України – 2012. – Вип. 22.4. – С. 176-180.
18. Галамай Р. Я. Шляхи підвищення ефективності справляння податків до бюджетів територіальних громад на основі податкового менеджменту / Р. Галамай // Регіональна економіка. – 2020. – №4. – С. 86-92.
19. Галамай Р.Я. Податкова децентралізація як чинник формування фінансової бази територій менеджменту / Р. Галамай // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2019. – №3 (81). – С. 59-60.

20. Гбур З. В. Економічна безпека як одна зі складових забезпечення національної безпеки України на сучасному етапі / З. Гбур // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 18. – С. 81-86.

21. Герасименко П. Податкове навантаження у світі / П. Герасименко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zaxid.net/home/showSingle>

22. Гомонай В. В. Зближення законодавства України з правовою системою ЄС [Електронний ресурс] / В. Гомонай. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua:8080/dspace/bitstream>

23. Дахно О. М. Проблеми та перспективи застосування податку на нерухомість в Україні [Електронний ресурс] / О. М. Дахно, Р. М. Щербак – Режим доступу: <http://intkonf.org/dahno-om-scherbak-rm-problemi-ta-perspektivi-zastosuvannya-podatku-na-neruhomist-v-ukrayin>

24. Дацій О.І. Удосконалення бюджетно-податкової політики як умова економічної стабілізації підприємств України // «Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2018. – Вип. 2 (9). – С. 123-130.

25. Дуб А. Р. Трансформація адміністрування податку з доходів фізичних осіб: світовий досвід і можливості для України / А. Дуб // Фінанси України. – 2018. – № 5. – С. 80-93.

26. Дуліба Є.В. Особливості формування та реалізації фіскальної політики держави / Є.В. Дуліба // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2018. – Вип. 2. – С. 164-168.

27. Законодавство України з питань інтеграції до Європейського Союзу. Рамкові угоди з Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sta.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden>

28. Іванов Ю. Б. Світові тенденції антикризового податкового регулювання / Ю. Б. Іванов // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2010. – № 1 (48). – С. 10-15.

29. Ісаєва Н. К. Організаційно-правові засади реалізації податкової політики держави / Н. К. Ісаєва // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2013. – Вип. 61. – С. 425-429.

30. Ісаєва Н.К. Удосконалення податкового законодавства України в сучасний період / Н.К. Ісаєва // Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право. – 2015. – № 3. – С. 15-22.

31. Карлін М.І. Встановлення ставок основних податків в Україні на основі принципу прогресивності/ М. Карлін // Регіональна економіка. – 2015. – № 4. – С. 102-107.

32. Касьяненко, Т.В. Особливості податкової системи Європейського Союзу / Т.В. Касьяненко, М.О. Прокопенко // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 27 травня 2015 р. / За заг. ред.: О.В. Прокопенко, М.М. Петрушенка. – Суми : СумДУ, 2015. – С. 355-356.

33. Кліменко Д.І. Становлення та функціонування податкової системи України / Д. Кліменко // Актуальні проблеми держави та права. – 2020. – № 87. – С. 72-77.

34. Колеснікова К. С. Економічна безпека України в контексті глобалізаційних викликів / Колеснікова К. С., Маліновська І. А., Чабаров В. О. // Молодий вчений. – 2018. – № 3. – С. 351-354.

35. Колотуха С. Адаптація податкового законодавства до європейських стандартів – лише перший крок [Електронний ресурс] / С. Колотуха. – Режим доступу : <http://www.sta.kr.ua/integration/110106/index.html>

36. Кондюх О. І. Теоретичні аспекти функціонування податкового інструментарію держави / О. І. Кондюх // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. - № 2. – С. 134-137.

37. Конституція України [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua/>.

38. Кравчун А. С. Податковий кодекс як важливий крок на шляху реформування податкової системи України [Електронний ресурс] /

А. Кравчун. – Режим доступу : <http://www.law-property.in.ua/articles/56-kravchun-as-tax-code-as-an-important-step-towards-reform-tax-system-of-ukraine.html>

39. Крисоватий А. І. Сутність та концептуальні онови формування податкової політики в умовах ювроінтеграційних процесів / Крисоватий А. І., Мельник В. М., Кошук Т. В. // Економіка України. – 2016. – №1. – С. 35-51.

40. Кузь В.І. Податкова система: навч. посібник / В. Кузь. – Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. – 240 с.

41. Курило В. І. Податкові ризики сільськогосподарського виробництва в Україні: фінансово-правова характеристика : монографія / В. І. Курило, В. В. Мушенюк, О. С. Риженко ; за заг. ред. д. ю. н., проф. В. І. Курила. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – 191 с.

42. Куценко Т.Ф. Формування ефективної моделі бюджетної безпеки України з урахуванням стандартів ЄС у сфері державних фінансів / Т.Ф.Куценко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – №4. – С. 181-188.

43. Кучерявенко М. П. Податкове право : підручник / М. П. Кучерявенко. – К. : Право. 2013. – 536 с.

44. Лаврінович О. В. Податок на нерухоме майно – як додаткове джерело наповнення місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / Лаврінович О. В. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/19224>

45. Літвінцева А. Фінансова відповідальність за порушення податкового законодавства / А. Літвінцева // Підприємство, господарство і право. – 2016. – № 6. – С. 150-154.

46. Лощикін О. М. Функціональна теорія сучасної державності: концептуальні аспекти / О. М. Лощикін // Наше право. – 2013. – № 1. – С. 5-11.

47. Лютий І. О. Податкова система : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. Лютий. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 456 с.

48. Майстренко О. Податок на нерухоме майно: місія законодавчо не здійсненна? [Електронний ресурс] / Майстренко О. – Режим доступу : <http://rights.unian.net/ukr/detail/1333>

49. Масленніков Є. І. Людський капітал країни та вплив на його розвиток державної податкової політики / Масленніков Є.І., Гусєв А. О. // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. – 2020. – Том 19. – Вип. 2 (45). – С. 70-86.

50. Масленніков Є.І. Оптимізація податкових платежів та її вплив на рівень доходів державного бюджету / Масленніков Є.І., Гусєв А. О. // Економіка. Фінанси. Право. – 2019. – № 5/2. – С. 31-35.

51. Мединська Т.В. Податкова система: навч. посіб. / Т.В. Мединська, Н.І. Власюк. – Львів : Магнолія-2006, 2010. – 276 с.

52. Мединська Т.В. Податкова система: Навчальний посібник / Т.В. Мединська, Н.І. Власюк. – 3-тє вид. – Львів : Магнолія. – 2017. – 424 с.

53. Мельник В. М. Роль, особливості та напрємки фінансової архітектури національної економіки / Мельник В. М., Житар М. О. // Бізнес Інформ. – 2019. – № 8. – С. 175-181.

54. Мельник М. І. Податковий контроль в Україні: проблеми та пріоритети підвищення ефективності : монографія / Мельник М. І., Лещух І. В. // Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України». – 2015. – 330 с.

55. Метельова Т. Європа на обрії: стан і перспективи співробітництва Україна – ЄС [Електронний ресурс] / Т. Метельова. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/1592>

56. Миргородська Л.О. Фінансові системи зарубіжних країн: навч. посіб. / Л. Миргородська. – К. : Центр учбової літератури, 2018. – 320 с.

57. Місце зустрічі – офіційний портал органів ДПС України [Електронний ресурс] // Вісник податкової служби України. – Режим доступу : <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/2425>

58. Найденко О.Є. Обґрунтування цілей податкової політики держави / О.Є. Найденко // Механізм регулювання економіки. – 2018. – № 2. – С. 13-23.
59. Нові податкові пільги для ФОПів та підприємств в умовах війни. Офіційний сайт ДПС України 1691 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://if.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/576960.html>.
60. Олешко А.А. Стратегічні пріоритети податкової політики України / А.А. Олешко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Вип. 16. – С. 81-84.
61. Оподаткування в країнах ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.odpa.if.ua>
62. Оподаткування в Німеччині [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sta.lviv.ua/index.php?id=1789>
63. Оподаткування в Україні: навчальний посібник / За ред. Н.І. Редіної. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 544 с.
64. Осінній Ф. Податкова «євроінтеграція» [Електронний ресурс] Ф. Осінній. – Режим доступу : <http://economics.unian.net/ukr/detail/122658>
65. Осіпова І. С. Перспективи запровадження в Україні податку на нерухомість [Електронний ресурс] / Осіпова І. С. – Режим доступу : <http://udau.edu.ua/library.php?pid=827>
66. Офіційний сайт Євростату [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ereport.ru/stat.php?razzdel=country&count=world&table=ggecia>
67. Офіційний сайт Міністерства фінансів України 1691 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minfin.gov.ua>.
68. Пирога І. С. Оптимізація податкової системи України / І. Пирога // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2017. – Випуск 6. – Том 2. – С. 74-79.
69. Податкова система України: навч. посібник / Заг.ред. Т.І. Єфименко. – Київ: Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління», 2012. – 656 с.

70. Податкова система: навч. посібник / Баранова В.Г., Дубовик О.Ю., Хомутенко В.П. та ін. – Одеса : ВМВ, 2017. – 344 с.
71. Податкова система: навч. посібник / За заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. – Харків : Видавництво «Діса плюс», 2019. – 402 с.
72. Податкова система: Навчальний посібник. / За заг. ред.. Андрущенко В.Л. – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 416 с.
73. Податкові зміни 2019 прийнято: що зміниться? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.google.com.ua/search?ei>
74. Податкові системи країн Європи: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.economy-confer.com.ua/full_article/1140
75. Порядок формування Єдиного реєстру мережі розпорядників та одержувачів бюджетних коштів : Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 22.12.2011 р. № 1691 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0033-12>
76. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 215 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
77. Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
78. Протидія мінімізації сплати податків: світовий досвід та практика України: збірник матеріалів II науково-практичного круглого столу (м. Ірпінь, 16-17 травня 2019р.). – Ірпінь : НДІ фіскальної політики, 2019. – 187 с.
79. Ракул О. Щодо трансформації фіскальної політики України відповідно до вимог сьогодення / О. Ракул // Підприємництво, господарство, право. – 2017. – № 1. – С. 144-148.
80. Рубан М.О. Податкова політика як інструмент регулювання економічного розвитку / М.О. Рубан // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – 2017. – Вип. 13. – Ч. 2. – С. 105-109.

81. Руда Г.С. Податкова політика як інструмент регулювання діяльності юридичних осіб. [Електронний ресурс] / Г. Руда. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/19_AND_2012/Economics/3_113920.doc.htm.

82. Русін В. М. Переваги та недоліки казначейського обслуговування місцевих бюджетів Світ фінансів / В. Русін // Світ фінансів. – 2013. – Вип. 4. – С. 105-115.

83. Саніна І.С. Оцінка рівня податкового навантаження в Україні / І.С. Саніна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – № 13. – С. 13-23.

84. Січняк О. О. Теоретичні основи дослідження формування та класифікації бюджетно-податкової політики / О. О. Січняк // Економіка та держава. – 2016. – № 8. – С. 119-122.

85. Слаблюк Н.С. Податкова система України: сучасний стан та напрямки вдосконалення / Н. Слаблюк // Південноукраїнський правничий часопис. – 2019. – № 1. – С. 87-89.

86. Соколовська А.М. Дискусійні питання реформування ПДВ / А.М. Соколовська, В.О. Твардієвич // Фінанси України. – 2016. – № 8. – С. 35-51.

87. Ставки окремих податків в Україні та деяких країнах ЄС [Електронний ресурс] // Інформація департамент апарату ФПУ з питань економічного захисту. – Режим доступу : <http://www.fpsu.org.ua>

88. Стратегія реформування податкової системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.min-n.kmu.gov.ua

89. Таращенко В. Податкові пільги: теоретичні аспекти [Електронний ресурс] / В. Таращенко. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/Statti/Taraschenko.pdf>

90. Ткачук Н. Вплив податкового навантаження на діяльність суб'єктів господарювання в умовах реформування фінансової системи України / Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2016. – № 4. – С. 16-24.

91. Фугело Павліна. Вплив пандемії covid-19 на наповнення місцевих бюджетів / Фугело П., Савіцька С. // Економічний дискурс. – 2020. – Випуск 2. – С. 86-94.

92. Швабій К.І. Пріоритети податкової політики держави в Україні / К. Швабій // Світ фінансів. – 2021. – № 1(66). – С. 149-162.

93. Шечук О.Р. Податкові пільги як елемент підтримки суб'єктів господарювання в період боротьби з COVID-19: порівняльно-правовий аспект / Шечук О.Р., Ментух Н.Ф. // Юридичний науковий електронний журнал. – № 2. – 2020. – С. 283-286.

94. Шпакович О. Вступ України до Європейського союзу: переваги та перспективи / О. Шпакович // Віче [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/2651>

95. Що обіцяє нова влада щодо оподаткування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://1glvip.expertus.ua/?utm_source

96. Ярема Б.П. Сучасна податкова система України: проблеми та перспективи розвитку / Ярема Б.П., Ролько А.В. // Гроші, фінанси і кредит. – 2018. – № 34. – С. 171-175.

97. Feranecova A. Possibilities of harmonization of direct taxes in the EU / A. Feranecova, M. Mehes, P. Blascak / Investment Management and Financial Innovations. – 2017. – № 14 (2-1). – P. 191-199.

98. Melnyk V. The Analysis of the Modern Dominants of Quantitative Measurement of the Development of the Financial Architecture of Ukrainian Economy in the Context of Public Finance / Melnyk V., Sosnovska O. & Zhytar M. // Business Inform. – 2020. – № 2. – С. 358-370.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зміни до Податкового кодексу: що пропонує Мінфін

Кабінет Міністрів України 12 травня 2021 року затвердив проєкт змін до Податкового кодексу. За словами прем'єра Дениса Шмигала, ухвалення цього законопроєкту збільшить щорічні надходження до держбюджету на 60 млрд грн. При цьому зміни не торкнуться ФОПів, малого та середнього бізнесу, а тільки великих підприємців.

Перше, що пропонує Мінфін – привести абсолютні значення розмірів ставок податків у відповідність з фактичним рівнем макропоказників. Акцизний податок на алкогольні напої, ставки екологічного податку та рентну плату за користування радіочастотним ресурсом проіндексують з урахуванням зростання споживчих цін (105% в 2020 році).

Ставки рентної плати за спеціальне використання води і лісових ресурсів будуть індексувати з урахуванням зростання цін виробників промислової продукції (114,5% в 2020-му). Таким чином уряд очікує отримати додатково 1,6 млрд грн надходжень на рік.

Другий пункт реформи – підвищення ефективності справляння рентних платежів за видобування корисних копалин та акцизного податку. Мінфін пропонує:

- запобігти ухиленню від сплати акцизного податку з тютюнових виробів шляхом запобігання накопичення перед підвищенням ставок економічно невиправданих обсягів товарних запасів;

- запобігти ухиленню від сплати акцизного податку з пального шляхом проведення перевірок за фактом отримання інформації про порушення законодавства про обіг палива.

Від цього уряд сподівається отримати ще 1,5 млрд грн на рік.

Крім того, хочуть припинити ухилення від сплати ренти за видобуток корисних копалин шляхом запобігання заниження платником вартості таких копалин. В результаті до бюджету може надходити ще 3 млрд грн щорічно.

І 1,9 млрд грн сподіваються залучити в бюджет після перенесення на виробників та імпортерів сплати 5% акцизного податку з максимальної роздрібною ціною тютюнових виробів.

Третій пункт податкової реформи – протидія «скруткам» і неповерненню валютної виручки. Щоб усунути ці проблеми в законопроекті пропонується обмежити бюджетне відшкодування ПДВ для посередників з продажу споживчих товарів і відшкодувати ПДВ при експорті товарів тільки після надходження валютної виручки (це може дати бюджету 3 млрд грн щорічно).

Ще 10,3 млн грн держбюджет може отримати в результаті введення мінімального податкового зобов'язання з 1 га товарних сільськогосподарських земель.

Також податкова реформа передбачає підвищення повноти сплати податків та ефективності адміністрування податкового боргу. Міністерство фінансів запропонувало застосовувати адмінарешт на період судового чи адміністративного оскарження причин виникнення боргу, а також обмежити право на виїзд за кордон керівника підприємства-боржника до повного погашення податкового боргу. Ще одне можливе нововведення – стягнення податкового боргу без звернення до суду.

І законопроект передбачає оподаткування земельних ділянок, які використовуються без належного оформлення права власності або права користування.

В умовах воєнного стану в Україні запровадили зміни до Податкового кодексу

Аби втримати на плаву українську економіку в умовах війни, в уряді запровадили податкову реформу. Пакет рішень стосується як приватного бізнесу, так і звичайних громадян.

Податки для ФОПів. Фізичним особам-підприємцям і юридичним особам з оборотом до 10 мільярдів гривень дозволили сплачувати єдиний податок в обсязі 2% від обороту. Їх звільнили від податку на прибуток і ПДВ. Зміни стосуються усіх видів бізнесу, крім грального та виробництва алкоголю й цигарок. Окрім цього, ФОПам II і III груп дозволили не платити єдиний соціальний внесок за працівників, яких забрали на війну. За них ЄСВ сплачуватиме держава, починаючи з 1 березня і до закінчення воєнного стану. Водночас за себе сплата єдиного податку для ФОП є добровільною.

Кредитні канікули. Українські банки запровадили кредитні канікули, якими відтермінували обов'язкову сплату по тілі позики як для фізичних, так і для юридичних осіб. У різних установах різні дати відтермінування, однак всюди це не менше, ніж 30 днів. Пеню та штрафи на цей період скасували, так само як і нарахування відсотків. Окрім цього, в багатьох банках автоматично продовжили термін дії карток, у яких він закінчився в лютому чи березні.

Скасування перевірок. Аби не заважати безперервній роботі бізнесу, на час воєнного стану, в Україні скасували всі перевірки. Виняток становить лише контроль за ціноутворенням та можливістю безготівкового розрахунку. Підприємцям, які не приймають банківських карток, загрожує штраф 8,5 тисячі гривень за порушення. Водночас до кінця війни не штрафуватимуть за порушення закону про РРО.

Податки на пальне. У Верховній Раді скасували на час війни акциз на пальне бензину, дизелю та скрапленого газу. Мовиться про 0 євро за 1000 літрів. Знизили також ставку ПДВ для ввезення пального на 13%. Тепер податок на додану вартість становить 7%.

Благодійність та інше. В Україні не оподатковуватимуть благодійну допомогу учасникам бойових дій та людям, які живуть в областях, що постраждали від війни. На нецільову благодійну допомогу також не накладатимуть податків, зокрема, гуманітарну та надання товарів Збройним силам, теробороні або державним структурам. Для неприбуткових організацій встановили більшу податкову знижку, на рівні 16%. Власників земель, які розташовані в областях, де тривають бої, звільнили від сплати податку до кінця 2022 року.

Реформа «все по 10»

Концепція податкової реформи отримала назву «10-10-10».

Вона передбачає зниження ставок ключових податків до 10%:

- податку на прибуток підприємств (наразі 18%);
- податку на доходи фізосіб (18%);
- ПДВ (20%).

Назва податку/збору	Чинна ставка	Пропонована ставка у реформі Гетманцева	Пропонована ставка у реформі Шурми	База оподаткування
На прибуток підприємств	18%	18%	10%	Різниця між доходами та витратами підприємства (чистий прибуток)
На доходи фізосіб	18%	30%	10%	Дохід громадянина (заробітна плата, проценти за депозитом, дохід від продажу майна тощо)
На додану вартість	20%	20%	10%	Входить у вартість товару для кінцевого споживача
Військовий збір	1.5%	0%	3%	Дохід громадянина (заробітна плата, проценти за депозитом, дохід від продажу майна тощо)
ЄСВ	22%	0%	0%	Фонд заробітної плати працівника до вирахування податків на дохід

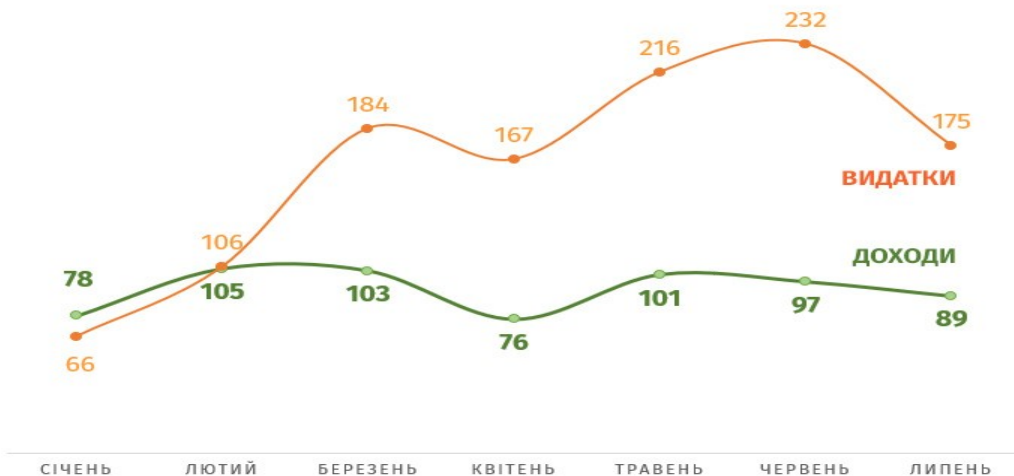
Крім того, пропонується скасувати єдиний соціальний внесок (ЄСВ, 22% від фонду оплати праці працівника, для ФОПів – щонайменше 22% від мінімальної зарплати) та вдвічі, до 3%, підвищити ставку військового збору. Разом із зниженням ставок в Офісі президента пропонують скасувати всі податкові пільги, посилити відповідальність за порушення податкового законодавства і надати Державній податковій службі доступ до інформації про банківські рахунки платників податків, тобто скасувати банківську таємницю. Наприклад, у США відповідальність за порушення податкового законодавства є чи не найбільшою серед усіх можливих правопорушень.

Що заважає провести реформу зараз

Дефіцит бюджету. Видатки на оборону зросли в рази, а податкові надходження впали. У бюджеті утворився велетенський дефіцит, який довелося покривати шляхом емісії гривні. Щомісяця лише на армію витрачаються 100-120 млрд грн. Ще стільки ж іде на роботу лікарів, освітян та рятувальників. При цьому сума доходів, які збирають податкова та

митниця, становить лише 80-100 млрд грн. Часто цього не вистачає навіть на оборону держави, не кажучи про інші видатки.

Яким був розрив у доходах та видатках у 2022 році? млрд грн

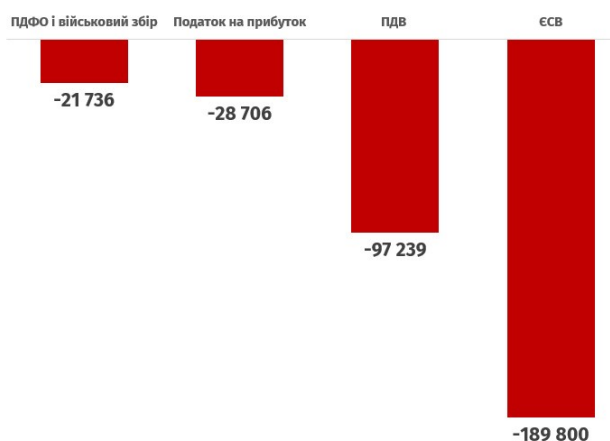
Дані: Щомісячні звіти Міністерства фінансів

Кошти, яких не вистачає на проведення видатків, доводиться позичати. Якусь частину дають міжнародні партнери, а якусь Мінфін залучає на внутрішньому ринку. Решту «друкує» НБУ. Проте значна грошова емісія загрожувє гіперінфляцією, тому уряд активно просуває ідеї підвищення податків. Зокрема – повернення скасованих раніше акцизів на пальне чи запровадження податку на купівлю валюти імпортерами.

ЕП спробувала змоделювати, якими були б втрати доходів держбюджету, якби варіант податкової реформи «10-10-10» запрацював з 1 січня 2022 року. Так, у січні-червні надходження від податку на прибуток підприємств були б меншими на 28,7 млрд грн, від податку на доходи фізосіб – на 21,7 млрд грн, від ПДВ – на 97,24 млрд грн. Разом – 147,68 млрд грн.

Якщо ж до цього додати ефект від скасування ЄСВ, то загальні втрати становили б 337,5 млрд грн.

Скільки б втратив державний бюджет від реформи "все по 10", якби він запрацював з 2022 року? млн грн

Дані: НБУ, розрахунки ЕП

У розрахунках використана податкова база першого півріччя 2022 року, до якої застосовані запропоновані авторами податкової реформи ставки. Розрахунки не включають потенційного ефекту від детінізації

В інвестиційній компанії Dragon Capital вважають, що в разі реалізації реформи «10-10-10» доходи бюджету можуть не впасти, але для цього необхідна низка умов.

Зокрема, з податкової системи повинні зникнути всі спеціальні режими, оптимізації, «скрутки» та контрабанда, сплата податків має стати обов'язковою для всіх, а зарплати – лише «білими».

Крім того, держава не повинна створювати винятки для олігархів чи наближених до них секторів економіки, мають пройти прозорий конкурс на посаду голови Національного антикорупційного агентства, очищення судової системи та правоохоронних органів.

Однак імовірність того, що вказані умови будуть виконані разом із запровадженням податкової реформи, мінімальна.

Соціальна (без)відповідальність

Одна з найдорожчих для бюджету ідей реформи – скасування ЄСВ. Цей внесок є основним джерелом поповнення Пенсійного фонду. Доходів фонду від ЄСВ і так не вистачає, аби забезпечити пенсіонерів невеликими виплатами.

Крім проблеми розширення дефіциту Пенсійного фонду, скасування ЄСВ може призвести до зняття відповідальності з держави за соціальну підтримку майбутніх пенсіонерів і людей, які втратили працездатність чи стали безробітними.

Детінізація та нові інвестиції

Зменшити втрати бюджету можна було завдяки детінізації та жорсткішому контролю за платниками податків.

80% з них заявили, що в разі реалізації реформи вони готові легалізуватися і сплачувати податки за ставками 10%. Водночас він не зазначив, яка частка тіньової економіки припадає на ці 80% підприємців. Зрештою, завжди будуть ті, хто не платитиме навіть менші податки. Зниження податків часто пов'язують з підвищенням інвестиційної привабливості, але цей фактор навряд чи реалізується, якщо реформу проводити зараз. За даними Європейської бізнес-асоціації (ЄБА), зросла кількість компаній, у яких вичерпалися резерви. У травні таких було 29%, у серпні – 32%. Про негативні очікування бізнесу свідчать і результати опитування, яке провів Нацбанк.

Наразі бізнес намагається вижити, тому про нові інвестиції мова не йде. Особливо зараз, коли ніхто не може гарантувати, що інвестовані кошти не будуть втрачені через черговий ракетний удар росіян. Навпаки – компанії стараються перейти в тінь, щоб зберегти кошти і продовжити роботу.

Формальності

Катастрофічні наслідки для економіки, бюджету та обороноздатності країни – не єдиний аргумент проти податкової реформи. Менш відчутний

полягає в тому, що така реформа зашкодить євроінтеграційним прагненням України.

Чинні європейські податкові правила встановлюють певний рівень свободи для країн-учасниць щодо вибору їхніх податкових систем, але вони мають обмеження. Одне з них стосується ПДВ.

Автори реформи «10-10-10» вважають, що обмеження ЄС не є перешкодою. Знизити розмір ПДВ до 10% вони планують на перші три роки, щоб подолати корупцію. Надалі ставку можна буде підвищити до 15%, аби відповідати вимогам ЄС.

Однак зниження ставок навряд чи допоможе уряду в переговорах з міжнародними партнерами про фінансову підтримку під час війни. Донорам буде складно пояснити, чому країна, якій потрібні гроші, радикально зменшує джерела доходів.

Насамкінець, радикальна реформа стала б перешкодою в переговорах з МВФ про нову програму. Для фонду ключовою вимогою, імовірно, буде консолідація бюджету: зменшення дефіциту через урізання видатків чи збільшення надходжень.